

Demokrati och Demagogi

En studie om demagogisk retorik

Av: Alexander Lissborg

Handledare: Maria Dahlin

Södertörns högskola | Institutionen för Kultur och Lärande

Kandidatuppsats 15 hp

Retorik | vårterminen 2018

Retorikkonsultprogrammet – inriktning mot rådgivning och utbildning



Abstract

Ever since the dawn of democracy, its very existence has been threatened by people whose intention has been to exploit the system to gain all power for themselves. These antagonists are called demagogues. By 2018 accusations about demagoguery and demagogic rhetoric are directed at many world leaders, not least US President Donald Trump. But what does such an allegation really mean? The existing research on demagogic rhetoric lacks a distinct framework for what is included in the concept, which undermines the meaning of these statements. This essay aims at investigating which rhetorical topics characterize demagoguery and, by doing this, expand the theory of demagogic rhetoric. A new methodology consisting of six topics is introduced, and its analytical potential is tested by an analysis of Donald Trump. The result of the analysis both shows that the president's rhetoric repeatedly reflects the six topics, and that the new methodology works well to analyse demagogic rhetoric. This essay shows how social and political circumstances, for example political instability, can favour demagogues, and furthermore, it shines a light on the crucial consequences that demagoguery potentially can have on democratic society. Finally, the essay highlights the importance of increased understanding of demagoguery to protect and strengthen the democratic society, and suggests that this understanding can increase partly through research on demagogic rhetoric.

English title: Democracy and Demagoguery – A Study of Demagogic Rhetoric

Key words: Rhetoric, demagogue, demagoguery, demagogic rhetoric, democracy, Donald Trump, topos

Tack till min handledare Maria Dahlin som med sin stora kunskap och välvilja har hjälpt mig i arbetet med uppsatsen

Innehållsförteckning

1. Inledning	s. 1
1.1. Syfte och frågeställningar	s. 3
1.2. Disposition	s. 3
2. Teoretiska och metodologiska utgångspunkter	s. 4
2.1. Demokrati	s. 4
2.2. Demagogi	s. 7
2.3. Topikanalysen	s. 10
2.4. Demagogisk retorik	s. 12
2.4.1. Den nationella identiteten	s. 12
2.4.2. Hatet mot media	s. 14
2.4.3. Syndabockar och gemensamma fiender	s. 15
2.4.4. Sanning och lögn	s. 16
2.4.5. Frälsaren	s. 17
2.4.6. Nostalgi och återfödelse	s. 18
3. Analysmaterial	s. 19
4. Analys	s. 20
4.1. Trump – Den nationella identiteten	s. 20
4.2. Trump – Hatet mot media	s. 22
4.3. Trump – Syndabockar	s. 23
4.4. Trump – Gemensamma fiender	s. 24
4.5. Trump – Sanning och lögn	s. 25
4.6. Trump – Frälsaren	s. 26
4.7. Trump – Nostalgi och återfödelse	s. 28
5. Resultat	s. 29
5.1. Analysresultat	s. 29
5.2. Metodresultat	s. 30
6. Diskussion	s. 31
6.1. Kontext och omständigheter	s. 32
6.2. Påföljder för demokratin	s. 35
6.3. Risker med forskning om demagogisk retorik	s. 37
6.4. Möjligheter med forskning om demagogisk retorik	s. 40
Referenser	s. 42

1. Inledning

*History does not repeat, but it does instruct.*¹

Under de senaste årtusendena har otaliga demokratiska samhällen uppstått och fallit, och redan i antikens Grekland, i folkstyrets linda, uppmärksammades dess inbyggda motsättningar. Parallellt med nya tankar om att medborgerlig yttrandefrihet skulle minska risken för instabilitet och uppror uppmärksammade samtida demokrati-skeptiker som Platon en annan sida av det demokratiska myntet. De förutspådde att yttrandefriheten förr eller senare skulle komma att utnyttjas av individer vars avsikt var att motarbeta demokratin och själva ta makten.² Ända sedan Platons dagar har termerna “demagog” och “demagogi” använts för att beskriva dessa maktlystna individer och de ohederliga uttrycksmedel med vilka de sökt vinna folkets förtroende. Idag har mänskligheten upprepade gånger blivit vittne till hur demokratier störtats, och människors förhållande till moral omkullkastats, till följd av demagoger och demagogisk retorik. Forskningen som ligger till grund för denna uppsats belyser samstämmigt det faktum att vi bör akta oss för att ta vårt demokratiska system för givet. Fenomenet demagogi har inte försvunnit utan kommer alltid att utgöra ett hot mot det demokratiska samhället så länge det existerar.³

År 2018 är demagogi ett ämne som är mer aktuellt än på mycket länge. Till följd av Donald Trumps deltagande och sedermera vinst i presidentvalet i USA 2016 har demagogi varit ett återkommande tema i samhällsdebatten då den före detta tv-stjärnan och affärsmannen från New York regelbundet kritiserats för sin mycket kontroversiella stil. Kommunikationsprofessor Kathleen Hall Jamieson, vars forskning under många år undersökt presidentretorik i USA, talar om att Trump har förändrat spelplanen för det politiska samtalet och att “The boundaries of traditional campaign discourse have been breached”.⁴ Edward C. Appel, som forskat kring Trumps valretorik 2015–2016, pekar på hur presidentens kontroversiella retorik omedelbart normaliserades efter valsegern i november 2016.⁵ I många

¹ Timothy Snyder. *On Tyranny: Twenty lessons from the twentieth century*. London: The Bodley Head, 2017, 9

² *Ibid*, 9

³ J. Justin Gustainis. Demagoguery and Political Rhetoric: A Review of the Literature. *Rhetoric Society Quarterly*. vol. 20, 1990, 161

⁴ David Jackson. Trump’s rhetoric is harsher than previous nominees. *USA Today*, 2016-06-23. <https://eu.usatoday.com/story/news/politics/elections/2016/06/23/donald-trump-hillary-clinton-rhetoric/86293780/> (Hämtad 2018-05-22)

⁵ Edward C. Appel. Burlesque, Tragedy, and a (Potentially) “Yuuuge” “Breaking of a Frame”: Donald Trump’s Rhetoric as “Early Warning”? *Communication Quarterly*. vol. 66, nr. 2, 2018, 168

av världens största tidskrifter tituleras Trump ofta som just demagog och blev, efter sitt tacktal i samband med att han blev vald som republikansk presidentkandidat, kallad “one of the most capable demagogues the country has ever seen” av Stephen Stromberg i *Washington Post*.⁶ Många menar att Trumps retorik har gett utrymme åt liknande tendenser i andra länder, och anklagelser om demagogi riktas idag mot politiska ledare i de flesta av världens hörn. Journalisten och författaren Naomi Klein, som analyserat Donald Trumps politiska framgångar och påverkan på världspolitiken, kallar dessa ledare för presidentens “kinder demagogues”.⁷

Patricia Roberts-Miller noterar att forskning inom demagogisk retorik förekom särskilt under efterkrigstidens 50- och 60-tal, till följd av andra världskrigets många demagoger och tyranner, men att den sedan under många år var en kunskapsgrän som mer eller mindre lagts på is.⁸ Under de senaste två decennierna har forskning inom demagogisk retorik genomgått en mindre renässans och åter behandlats i enskilda texter. Dessa texter tar ofta upp olika karakteristika i demagogisk retorik, men ingen av forskarna tycks ha försökt utveckla en metodologi för att analysera denna särskilda form av politisk kommunikation. Detta är olyckligt då det frekventa användandet av uttrycket demagog för att beskriva politiska ledare och deras retorik saknar en tydlig definition. I och med de negativa konnotationer som följer med uttrycket demagog kan det då tolkas som synonymt med “elaking” eller “skurk” (någon man inte tycker om) istället för att definiera en person som använder sig av en särskild och tydligt beskriven form av ohederlig politisk retorik.

På grund av det rådande världsläget och de demagogiska vindar som blåser genom världens största länder menar många samtida retorikforskare att behovet av ytterligare kunskap om demagogisk retorik är större än någonsin.⁹ För att skydda demokratin mot demagogi krävs en djupare förståelse av demagogisk retorik. Denna uppsats ämnar bidra till retorikvetenskapen - och i förlängningen samhället - genom att föreslå ett teoretiskt ramverk med hjälp av vilket vi bättre kan förstå vad demagogisk retorik innebär i såväl teori som praktik. Uppsatsen applicerar detta nya ramverk som analysmetod på ett tal av Donald Trump för att å ena sidan undersöka om och i så fall hur presidentens retorik ligger i linje med

⁶ Stephen Stromberg. In his acceptance speech, Trump displays his demagoguery. *Washington Post*. 2016-07-22. https://www.washingtonpost.com/blogs/post-partisan/wp/2016/07/22/in-his-acceptance-speech-trump-displays-his-demagoguery/?utm_term=.406c5a787392 (Hämtad 2018-05-22)

⁷ Naomi Klein. *No Is Not Enough*. Pinguin Books Ltd. Ljudbok, 2017, 00:29:00

⁸ Patricia Roberts-Miller. Democracy, Demagoguery, and Critical Rhetoric. *Rhetoric & Public Affairs*. vol. 8, nr. 3, 2005, 460

⁹ Marnie Lawler McDonough. The Evolution of Demagoguery: An Updated Understanding of Demagogic Rhetoric as Interactive and Ongoing. *Communication Quarterly*. vol. 66, nr. 2, 2005, 140

metodens olika topiker, men också utvärdera hur själva metoden fungerar som analysverktyg.

1.1. Syfte och frågeställningar

Denna uppsats innehåller två syften. Det metodutvecklande och överordnade syftet är att utforska konceptet demagogi och utifrån tidigare forskning utveckla en metodologi som kan bidra till teorin om demagogisk retorik. Uppsatsens andra syfte, som är underordnat det ovan nämnda, är att undersöka hur Donald Trumps retoriska uttryck kan förstås i ljuset av teorier om demagogisk retorik, och diskutera vilka påföljder demagogisk retorik kan ha på ett demokratiskt samhälle. De forskningsfrågor som kommer att besvaras är:

1. Vilka teoretiska topiker ryms i begreppen demagogi och demagogisk retorik i samtida retorikvetenskaplig och samhällsvetenskaplig forskning?
2. Hur kan man metodiskt arbeta för ökad förståelse av demagogi och demagogisk retorik inom retorikvetenskapen?
3. Hur kan Donald Trumps retoriska uttryck förstås i ljuset av teorier om demagogisk retorik och med hjälp av den metod som utvecklats i denna uppsats?
4. Vilka påföljder kan demagogisk retorik ha för det demokratiska samhället?

1.3. Disposition

Då denna uppsats innehåller två överordnade syften, varav ett metodutvecklande och ett analyserande, kommer texten som följer att delas in på ett sätt som inte följer en traditionell akademisk uppsatsdisposition. För att underlätta läsningen presenteras i detta avsnitt en kort redogörelse för vad som följer under respektive rubrik och hur uppsatsens olika delar hänger samman.

Kapitel 2. *Teoretiska och metodologiska utgångspunkter* utgörs av fyra separata avsnitt varav de första två syftar till att sammanfatta de för uppsatsen centrala koncepten och begreppen *demokrati* och *demagogi*. Kapitlets tredje avsnitt beskriver hur utvecklingen av uppsatsens metodologi gått till samt förklarar hur begreppet *topik* används i texten med stöd av retorisk toposteori. Det fjärde och sista avsnittet, 2.4. *Demagogisk retorik*, presenterar den framtagna analysmetoden utifrån respektive topik.

Ett förtydligande gällande förhållandet mellan teori och tidigare forskning i uppsatsen kan vara på sin plats. Uppsatsens teoretiska och metodologiska utgångspunkter, vilket innefattar analysmetoden, har tagits fram med hjälp av 19 vetenskapliga texter om demokrati,

demagogi, demagogisk retorik, historia och populism. Dessa texter utgör alltså fundamentet för det teoretiska ramverket samtidigt som de fungerar som viktig tidigare forskning och därför kommer att återkomma i uppsatsens diskussionsdel. Den tidigare forskningen presenteras i form av löpande text i teori- och metodavsnitten *Demokrati*, *Demagogi* respektive *Demagogens topiker*, och kommer därför inte att redogöras för i ett separat kapitel.

Den analysmetod som utvecklats genom arbetet med denna uppsats prövas på ett tal av Donald Trump, och i kapitel 3. *Analysmaterial* motiveras valet av denna retoriska artefakt. Vidare följer uppsatsens analyskapitel (4. *Analys*) vilket innehåller en presentation av det analyserade talet utifrån de topiker som analysmetoden bygger på. Analysen följs av det sammanfattande kapitlet 5. *Resultat* under vilket två separata avsnitt redogör för analysresultat, vilket summerar analysen, respektive metodresultat, vilket utvärderar metoden.

Uppsatsens sista kapitel, 6. *Diskussion*, består av fyra olika avsnitt som ämnar diskutera olika viktiga aspekter av den utförda forskningen. I kapitlets två första avsnitt diskuteras kontextens betydelse för demagogens framfart och vilka påföljder denna framfart kan ha på det demokratiska samhället. Uppsatsens två sista avsnitt ägnas åt metarefleksion och presenterar slutsatser om vilka risker och möjligheter som finns med att bedriva denna typ av forskning utifrån ett demokrati-perspektiv.

2. Teoretiska och metodologiska utgångspunkter

I de två första avsnitten av detta kapitel presenteras teorier om demokrati och demagogi, och förhållandet mellan dem. Dessa begrepp utgör tillsammans viktiga teoretiska utgångspunkter för denna uppsats. I kapitlets tredje avsnitt, 2.3. *Topikanalysen*, beskrivs och motiveras uppsatsens metodologiska val, och i det sista avsnittet, 2.4. *Demagogisk retorik*, presenteras den analysmetod som utvecklats utifrån uppsatsens teoretiska och metodologiska utgångspunkter.

2.1. Demokrati

Demokrati är ett begrepp som är lika mångtydigt som de ofta relaterade orden jämställdhet och frihet. Beroende på var i världen man befinner sig, vilken doxa som råder och vem man talar med har dessa uttryck olika betydelse.¹⁰ Den enes demokrati och frihet är den andres tyranni och slaveri. Ordet demokrati är i de flesta delar av världen förknippat med någonting

¹⁰ Ken Masugi. *Understanding Democracy in America*. Recorded Books. Ljudbok, 2013, 00:23:00

positivt, “with a halo of sacred authority” som Margaret Canovan uttrycker det, men tolkas och uttrycks på vitt skilda sätt i självutnämnt demokratiska länder som exempelvis Norge och Nordkorea/Demokratiska Folkrepubliken Korea.¹¹ Canovans tolkning av demokrati är att det är en typ av fredsbevarande styrelseskick vars huvudsakliga syfte är att “coping peacefully with the conflicts of modern societies by means of a highly contingent collection of rules and practices.”¹²

En viktig förutsättning för att det demokratiska styrelseskicket ska kunna bestå är att man tillåter och uppmanar till konstruktiva politiska samtal. James Ceaser, som forskat om demagogi i Amerika, skriver att demokratin i USA skyddas av en rad imaginära “murar” som omger presidentskapet i syfte att försvara det politiska samtalet. Då de yttre murarna utgörs av det demokratiska valsystemet syftar de inre murarna till att uppmana till en särskild typ av retorik och normer som ska definiera hur en president och en regering ska bete sig.¹³ Aspekter av den politiska debatten som anses främja demokratin är att deltagarna har kunskap i sakfrågor, förmåga att artikulera sin ståndpunkt, förmåga att genomskåda manipulation och respekt för den andres åsikter.¹⁴ Brigitte Mral beskriver att den idealiska politiska retoriken alltså uttrycks av “en välutbildad och välinsatt medborgare med talets gåva. En medborgare som [...] inte ser till sitt eget utan till samhällets bästa”.¹⁵ Denna retoriska fullkomlighet speglas långt ifrån alltid i praktiken. Under den senare hälften av 1900-talet har man diskuterat den ökande förekomsten av det som kallas för “The rhetorical presidency”, vilket beskrivs som en typ av makt-retorik som kringgår de regler för det demokratiska samtalet som nämndes ovan. Kritiken som riktats mot denna retoriska strategi handlar ofta om att den kan ta fokus från politiska sakfrågor och introducera ett destruktivt, mer person-fixerat, politiskt klimat. Ett klimat som historiskt varit känt som “demagogi”.¹⁶ Mral beskriver att många av de rörelser och politiker som uppstår ur dessa tider ofta “utvecklat ett manipulativt språkbruk som är mycket svårt att bemöta med vedertagna debattmetoder”.¹⁷ Med andra ord kan man

¹¹ Margaret Canovan. Trust the People! Populism and the Two Faces of Democracy. *Political Studies*. vol. 47, nr. 1, 1999, 10

¹² Ibid, 10

¹³ James W. Ceaser. Demagoguery, Statesmanship, and The American Presidency. *Critical Review*. vol. 19, nr. 2, 2007, 294

¹⁴ Brigitte Mral. Retorik – demokratin förutsättning eller fiende? I: Om demokratin villkor: 2. Red. Av Ahlberg, Jenny. Örebro: Örebro universitet, 2006, 346

¹⁵ Ibid, 243

¹⁶ Ceaser 2007, 258

¹⁷ Mral 2006, 235

konstatera att det, ur demokratins perspektiv, rör sig om en nedåtgående spiral där destruktiva politikere retorik göder det destruktiva klimatet som sin tur föder fler destruktiva politiker.

Frågan om varför den negativa trenden tagit sådan fart i stora delar av världen under de senaste 20 åren saknar entydiga och enkla svar. Likafullt går det att finna en röd tråd i många av de texter som utgör grunden för detta teoriavsnitt om demokrati, nämligen en tråd som vittnar om ett klimat som länge dominerats av en politisk elit vars intressen och åsikter speglar vissa människor men inte andra. Brigitte Mral skriver att de fastslagna regler för samtal som eftersträvas i idén om deliberativ demokrati ofta kritiseras för att skapa en stängd politisk debatt som styrs av en intellektuell elit och sänder signaler om "En elitistisk syn på demokrati där välutbildade och välartikulerade politiker representerar folkets pluralistiska åsikter."¹⁸ När makten domineras av politiker vars marginella åsiktsskillnader "keeps us from thinking outside a very narrow and shrinking box" förkastas ofta den som avviker från normen som en oberäknelig, självisk och känslostyrd person som inte förtjänas att tas på allvar.¹⁹ Detta kan förstås som omyndigförklaring, utmobbing och nedtystande av den som inte passar in i den, av eliten, stöpta formen. Företeelsen, som historiskt kallats för majoritetsförtryck, har varit särskilt påtaglig i amerikansk demokratisk historia, vilket har lett till att misstänksamheten gentemot den politiska eliten och den manipulativa retorik som den påstås bedriva har växt sig stor i de rurala områden av landet där befolkningen upplever sig bortglömda och uteslutna ur politikens finrum. Ken Masugi betonar att majoritetsförtryck är ett olyckligt resultat av den yttrandefrihet som är fundamental inom en demokrati och att detta förtryck paradoxalt nog blir "a freedom to be unfree, a freedom to be apolitical, a freedom that ultimately subverts all freedom".²⁰ För att nyttja sin yttrandefrihet är den grundläggande förutsättningen att man har möjlighet att yttra sig, och på grund av majoritetsförtryck upplever många människor att yttrandefrihet och demokrati endast är till för andra än de själva. Mral skriver att den utbredda förekomst av konsensus som länge dominerat politiken har gjort att väljarna inte längre getts några tydliga ideologiska alternativ och att de därför tenderar att söka sig till extrema ytterligheter på den politiska skalan.²¹ Valet av kontroversiella ytterkants-politiker kan således delvis uppfattas som ett avsärande av den omyndighetsförklaring och utmobbing som den bortglömda befolkningen tyckt sig uppleva. Med andra ord en revolution mot den, på landsbygden i USA, vanligt förekommande

¹⁸ Mral 2006, 243

¹⁹ Ken Magusi 2013, 00:31:00

²⁰ Ibid, 01:34:00

²¹ Mral 2006, 244

uppfattningen om att “power wants your body softening in your chair and your emotions dissipating on the screen”.²²

2.2. Demagogi

Inom forskning om demagogisk retorik förekommer ofta beskrivningar av demagogen som kommunikativ figur snarare än demagogi som kommunikativt fenomen. Vid google-sökning på ordet “Demagoguery” blir man direkt hänvisad till den engelska wikipediasidan för “Demagogue” och i de teoretiska texter om demagogisk retorik som ligger till grund för denna uppsats benämns den person som tillämpar demagogisk retorik just som “demagog”. Trots de negativa konnotationer som tillhör uttrycket “demagog” bör det inte förväxlas med ord som ”tyrann”.²³ Då det senare syftar till en hårdför politisk ledare med mer eller mindre oinskränkt makt tolkas “demagogen” i denna text inte nödvändigtvis som en person med makt överhuvudtaget (även om de demagoger som omnämns i historieböcker av naturliga skäl haft någon form av maktposition) utan uttrycket beskriver snarare en opportunistisk uppviglare som *söker* makt med ohederliga medel. I uppsatsen kommer alltså ordet demagog att syfta till en individ som uttrycker sig med hjälp av typiskt demagogisk retorik i strävan efter politiskt inflytande och makt.

I texten *Retorik - demokratins förutsättning eller fiende* beskriver Brigitte Mral retorikens inbyggda motsättningar genom att placera ordet *demagogisk* som rak motsats till ordet *demokratisk*, med samma antagonistiska relation som mellan orden manipulativ/deliberativ och monologisk/dialogisk.²⁴ Charles W. Lomas beskriver begreppet demagogi som en kommunikativ process där en talare, vars fundamentala syfte är att tillägna sig personliga förmåner och makt över andra människor, använder sig av retoriska verktyg med fullkomlig likgiltighet till vad som är sant och falskt.²⁵ Demagogen uttrycker i regel argument som baseras på känslor snarare än på förnuft och fakta vilket gör att projektion av vanligt förekommande fördomar och falska påståenden ofta fungerar som effektiva sätt för att få publikens förtroende.²⁶ Joshua Gunn, vars forskning fokuserar just på pathos-aspekten av demagogisk retorik, menar att demagogen har en särskild typ av karisma som innebär en

²² Snyder 2017, 83

²³ Tyrann. *Svenska Akademiens Ordbok*. 2010. http://www.saob.se/artikel/?unik=T_3463-0035.Bsco&pz=5 (Hämtad 2018-05-22)

²⁴ Mral 2006, 235

²⁵ Charles W. Lomas. The Rhetoric of Demagoguery. *Western Speech*. vol. 25, nr. 3, 1961, 161

²⁶ Lawler McDonough 2018, 140

fallenhet för att beröra den specifika publikens begär och känslor.²⁷ Detta uttrycks vanligen genom att demagogen appellerar på känslorna avundsjuka, rädsla och hoppfullhet.²⁸ James Ceaser ställer demagogens retorik i kontrast till retoriken hos en etisk statsman (“statesman”) och menar att en viktig skillnad mellan de båda är att statsmannen säger vad folk *behöver* höra medan demagogen säger vad folk *vill* höra. Demagogens retorik kan således sammanfattas som ett sätt att tillfredsställa publikens aptit, vilket redan poängterades av Sokrates i Platons *Gorgias* då filosofen kallade demagogen för “The pastry chef” som ger publiken det som smakar gott (Ceaser 2007, s. 267).²⁹ Känslargumentation är förstås vanligt förekommande i all politisk retorik och därför går det inte att påstå att det skulle vara själva tillämpningen av pathos som gör demagogisk retorik ohederlig. Kritiken riktas istället mot att känslargumenten ofta saknar relevans i sammanhanget till följd av demagogens liberala inställning till sanning.³⁰ Hitlers fanatiska utspel mot judar var exempelvis inte bedrägliga för att de var fanatiska utan för att de inte var förankrade i verkligheten. Patricia Roberts-Miller betonar att det inte alls är ovanligt att demagogen hänvisar till sina egna åsikter som bevis för att ett uttalande är sant och sedan ihärdigt håller fast vid sin åsikt (sitt bevis) oavsett vilka motargument som presenteras.³¹ Detta avvisande av dialog och fakta leder ofta till argumentationen inte kan fortsätta och det uppstår “a logically closed system”.³² Trots att demagogen först och främst har sin egen vinning i första rummet är ett signifikant drag att hen utger sig för att kämpa för vanligt folk och mot någon form av styrande och/eller privilegierat etablissemang. Hen positionerar sig som en Robin Hood-karaktär i sammanhanget för att förvärva ett högt ethos hos den noga definierade målgrupp som hen söker övertyga. För demagogen är denna övertygelse av publiken betydligt viktigare än sakpolitiska frågor och politiska beslut.³³

Andra typiska kommunikativa drag i demagogisk retorik är förenklade förklaringar av komplicerade frågor, en vilja att kontrollera vad oliktankande säger och tycker, och ett genomgående avståndstagande för det traditionella sättet att uttrycka sig i den specifika kontexten vilket ofta uttrycker sig genom irrationella uttalanden och medvetet frambringade

²⁷ Joshua Gunn. Hystericizing Huey: Emotional Appeals, Desire, and the Psychodynamics of Demagoguery. *Western Journal of Communication*. vol. 71, nr. 1, 2007, 7

²⁸ Ceaser 2007, 271

²⁹ Ibid, 28

³⁰ Roberts-Miller 2005, 470

³¹ Ibid, 469

³² Ibid, 471

³³ Ceaser 2007, 266

av spektakel och skandaler.³⁴ Flera forskare menar att demagogisk retorik kan förstås som ett direkt avståndstagande från vår samtida förståelse av retorik i och med att den inte gör någon skillnad på etisk och oetisk retorik utan endast bryr sig om effektivitet och genomslagskraft. Roberts-Miller menar att “Such an approach means, of course, that demagogues like Hitler [...] were ideal rhetors simply because they were successful”.³⁵

Det finns anledning att också här kommentera denna uppsats relation till uttrycket populism. Demagogi och populism är uttryck som är nära besläktade, och relationen mellan de båda begreppen beskrivs på flera olika sätt beroende på vilken teoretiker som tolkat dem. I vissa forskningstexter används de båda begreppen till synes som synonymer för att beskriva en och samma företeelse (eller en och samma person om man talar om *populist* eller *demagog*), och utan att någon tydlig distinktion görs mellan dem. Exempelvis beskriver James Ceaser den tidigare amerikanske presidentkandidaten Ross Perot både som demagogisk och populistisk utan att närmare gå in på eventuella skillnader eller likheter mellan begreppen.³⁶ Andra teoretiker ger sig i kast med att beskriva det som Ceaser lämnar osagt. Jan-Werner Müller betonar att ordet populism tolkas olika beroende på var i världen man befinner sig. Han menar att uttrycket ofta förknippas med gräsrotsorganisationer och folkrörelser i USA, vilket inte ger några omedelbara negativa konnotationer, “whereas in Europe, it is used in the sense of the demagoguery of candidates who support unsustainable economic policies”.³⁷ I Müllers uttalande framgår det både att ordet populism kan ha olika betydelser och att ordet demagogi kan användas som ett vedertaget negativt begrepp, någonting som inte alltid har varit fallet enligt Patricia Roberts-Miller. Hon menar att demagogi har fått sin negativa klang under senare år men att ordet “once meant ‘leader of the non-elite’ so, essentially, ‘populist’, and it wasn’t necessarily a criticism”.³⁸ J. Michael Hogan och Dave Tell belyser, liksom Roberts-Miller, likheterna mellan begreppen och menar att det är svårt att överhuvudtaget se skillnad på “what traditionally has been called ‘demagoguery’ and the rhetorical strategies of many ‘populist’ movements”.³⁹ Många forskare tycks alltså vara överens om att uttrycken förändrats över tid. Detta gäller även Joshua Gunn som instämmer i att den traditionella användningen av ordet demagog idag betyder samma som det många kallar populist, men

³⁴ Roberts-Miller 2005, 461

³⁵ Ibid, 461

³⁶ Ceaser 2007, s. 293

³⁷ Jan-Werner Müller. *What is Populism?* Penguin Books Ltd, 2017, 765

³⁸ Patricia Roberts-Miller. Characteristics of Demagoguery. <http://www.patriciarobertsmiller.com/characteristics-of-demagoguery/>

³⁹ Michael J. Hogan & Dave Tell. Demagoguery and Democratic Deliberation: The search for Rules of Discursive Engagement. *Rhetoric & Public Affairs*. vol. 9. nr. 3, 2006, 482

betonar en skillnad mellan den samtida användningen av de båda begreppen. Han menar att demagogen, likt populisten, är en politiker som säger sig representera folkets intressen, men att skillnaden mellan dem är att demagogen alltid har sin egen personliga vinning, snarare än folkets, i första rummet.⁴⁰ Detta anknyter till Jeff Taylors bestämda teori om hur populisterna och demagogen skiljer sig åt. Taylor menar att båda typerna förvisso har folket i fokus men att “there is a significant difference between the two because populists are sincere and demagogues are insincere”.⁴¹

Förhållandet mellan demagogi och populism saknar en tydlig beskrivning även om flera forskare tycks peka i snarlik riktning, nämligen att populism verkar vara en viktig del av demagogi. Patricia Roberts-Miller argumenterar för att ökad förståelse av demagogi är högst nödvändig för att kunna skilja det från andra typer av verksamheter som ofta ses som synonyma, “because lots of very good and helpful methods of deliberation are emotional and populist”.⁴² I den samtida användningen av begreppen populism och demagogi tycks det förra sakna omedelbara negativa konnotationer, vilket inte är fallet för demagogi. Då forskning visar att demagogi alltid verkar innehålla ett stort mått populism, och de retoriska strategierna hos demagoger och populisterna på många sätt tycks likna varandra, kommer denna uppsats att använda forskning om populism för att utforma det teoretiska och metodologiska ramverket. Ordet populism kommer däremot inte att användas fortsättningsvis. Detta för att undvika förvirring kring de redan tvetydiga betydelseerna men också för att denna uppsats ämnar studera just demagogi och demagogisk retorik.

2.3. Topikanalysen

De första två forskningsfrågorna i denna uppsats ämnar svara på vilka teoretiska topiker som ryms i begreppen demagogi och demagogisk retorik respektive hur man metodiskt kan arbeta för ökad förståelse av dessa begrepp. I förarbetet till denna uppsats visade det sig att det inte existerar någon tydlig definition av vilka typer av retoriska uttryck som är signifikanta i demagogisk retorik. Ett viktigt syfte med detta arbete är således att föreslå en metodologi som kan bidra till framtida forskning om demagogisk retorik, och i förlängningen ökad kunskap om demagogen som politisk aktör.

Den metodologi som tagits fram, och som presenteras i detta kapitel, utgörs av en

⁴⁰ Gunn 2007, 7

⁴¹ Jeff Taylor, *Politics on a Human Scale: The American Tradition of Decentralism*. Lexington Books, 2013, 185

⁴² Roberts-Miller, *patriciarobertsmiller.com*

topikanalys bestående av sex topiker vars beskrivningar inspirerats av 19 olika texter som är skrivna inom ämnen som demagogi, demagogisk retorik, demokrati, historia och populism. Topikerna som redogörs för nedan har alltså särskilt skrivits fram som fundamentala delar av demagogisk retorik eftersom de återkommande nämnts i den tidigare forskning som ligger till grund för metoden.

Det frekventa användandet av ordet “topik” för att beskriva metodens olika delar förutsätter en begreppsförklaring. Redan i den antika retoriken talade Aristoteles om begreppet *topos* (gr. *plats*) som en mental plats varifrån en talare hämtar sina argument.⁴³ Topos är ett mångtydigt begrepp som sedan antiken utvecklats och omtolkats av många retorikforskare. Patrik Mehrens, som studerat flera samtida forskares beskrivningar av begreppet, påpekar att tolkningarna innebär ett brett spektrum av innebörder och karaktäriseringar, varav “ett slags kategori”, “en allmän synpunkt”, “ett argumentationsmönster” och “intellektuella utsiktsplatser” hör till några av dem.⁴⁴ Beskrivningarna är uppenbarligen besläktade, men likväl tycks topik-begreppet sakna en entydig definition. Janne Lindqvist Grinde påpekar att den begreppsförvirring som tolkningen av topos länge inneburit inte alls behöver ses som negativ utan tvärtom visar på topik-begreppets breda användningsområde.⁴⁵ Maria Wolrath Söderberg poängterar att en viktig funktion med att studera topiker är att de kan erbjuda perspektivbyte vilket möjliggör för ökad förståelse för hur en person tolkar och ger mening åt sin omvärld.⁴⁶ Detta är en mycket viktig utgångspunkt för denna uppsats då perspektivbyte och möjligheten att förstå en viss politikers tolkning och projicering av verkligheten är en grundläggande förutsättning för att kunna studera demagogisk retorik.

I denna uppsats kommer ordet topik att användas delvis inspirerat av Jens Elmelund Kjeldsens relativt breda definition som innebär att topos kan vara “såväl en allmän synpunkt som ett argumentationsmönster och den mentala plats där vi hittar ett argument.”⁴⁷ De topiker som presenteras i denna analysmetod syftar till att beskriva teman som är vanligt förekommande i demagogisk retorik.

⁴³ Aristoteles. *Retoriken*. 1:a utgåvan, 2:a upplagan. Ödåkra: Retorikförlaget, 2012, 1358a

⁴⁴ Patrik Mehrens. *Fettkriget – En topikanalys*. I: *Retorisk kritik. Teori och metod i retorisk analys*. Red. av Fisher, Otto, Mehrens, Patrik och Viklund, Jon. Ödåkra: Retorikförlaget, 2014, 70

⁴⁵ Janne Lindqvist Grinde, *Klassisk retorik för vår tid*. 1:a upplagan. Lund: Studentlitteratur, 2008, 127

⁴⁶ Wolrath Söderberg, Maria. *Topos som meningsskapare: retorikens topiska perspektiv på tänkande och lärande genom argumentation*. Ödåkra: Retorikförlaget, 2012, 14

⁴⁷ Jens Elmelund Kjeldsen. *Retorik idag: Introduktion till modern retorikteori*. Lund: Studentlitteratur, 2013, 39

2.4. Demagogisk retorik

Analysen av tidigare forskning och teorier inom fälten demokrati, demagogi, demagogisk retorik, historia och populism har givit sex topiker som tycks vara särskilt vanligt förekommande i den form av retorik som denna uppsats ämnar undersöka. Ett förtydligande gällande metodologin kan vara på sin plats innan läsningen av de olika topikerna påbörjas. De topiker som denna uppsats belyser syftar inte till att analyseras separat som enskilda tecken på demagogisk retorik. Retoriken i ett tal eller en text kan alltså inte nödvändigtvis tolkas som demagogisk enbart för att retorn återkommande appellerar till en eller flera av topikerna. Topikerna bör istället förstås som en rad kommunikativa drag vars syfte är att tillsammans skapa en helhet som kan säga någonting om en retorisk artefakt. I avsnitten nedan presenteras topikerna separat under respektive rubrik och utan inbördes ordning. Ingen topik är mer betydande än någon annan utan alla fyller en funktion i denna uppsats försök att öka förståelsen av demagogisk retorik.

2.4.1. Den nationella identiteten

Framställningen av en nationell identitet har historiskt varit en betydande topik i demagogens strävan efter att skapa identifikation och enighet hos sin publik. Då människor känner igen sig själva och andra jämlingar i en särskild politisk och nationell identitet förförs de lättare av budskap som påpekar vilka som är utanför gruppen och därmed annorlunda. Historikern Timothy Snyder skriver att nazisternas propaganda under 1930-talet ofta använde uttrycket *Folket* för att referera till vissa delar av befolkningen och inte andra.⁴⁸ På andra sidan Atlanten propagerade den amerikanska författaren, nationalisten tillika svenskättlingen Charles Lindbergh för att krig med Nazityskland skulle vara uteslutet och appellerade då på den nationella identiteten när han upprepat sa "America first!" vilket också blev hans politiska paroll och kännetecken.⁴⁹ Stark nationell identitet innebär ofta per definition ett avståndstagande gentemot internationalisering och demagogen utnyttjar detta genom att argumentera för att internationaliseringens komplexitet är "the result of conspiracy against the nation".⁵⁰ I Philip Roths dystopiska roman *Konspirationen mot Amerika* från 2004 har Nazityskland vunnit kriget och Lindbergh, som då är USA:s president, normaliserar successivt Hitler och antisemitiska värderingar i det amerikanska samhället.

⁴⁸ Snyder 2017, 60

⁴⁹ Ibid, 52

⁵⁰ Ibid, 12

Nationell identitet syftar, liksom andra typer av identiteter, till att konstruera social åtskillnad mellan grupper av människor. När denna tillskrivna identitet blir en betydande del av en persons uppfattning om hen själv blir så kallade identitetsfrågor av särskild vikt, exempelvis: "Vem är du?", "Vilka är vi?" och "Vilka är de?". Michael J. Lee betonar att känslan av identitet inte på något sätt är abstrakt utan tvärtom tydligt definierar personer inom en viss grupp.⁵¹ Om jag uppfattar mig själv som en X innebär det att jag också tänker och/eller handlar som en X. Åsikter hos personer med en stark känsla av politisk identitet kan därför ibland leda till kognitiv dissonans i och med att deras identitet tillskriver dem en viss åsikt men deras magkänsla säger någonting annat.⁵²

Konstruktionen av det som inom beteendevetenskapen kallas för *ut-grupp* är en grundläggande komponent i den nationella identiteten. Kenneth Burke menar att hatet mot utgruppen leder till att potentiella inre stridigheter kan uppfattas som mindre viktiga och att in-gruppen "can unite on the basis of a foe shared by all."⁵³ Demagogen presenterar en uppfattning om världen som gör att publiken (in-gruppen) kan känna igen vilka som är "som oss" och vilka som är annorlunda, och samtidigt påpeka hur viktig åtskillnaden är att känna till.⁵⁴ J. Eric Oliver och Wendy M. Rahn påpekar att detta ofta är en effektiv strategi då "the 'people' often come to know who they are by who they are not."⁵⁵ När in-gruppen, trots sin gemensamma identitet, definieras som en nyanserad skara med många olika typer av människor definieras ofta ut-gruppen i ett fåtal negativa termer som får personifiera hela gruppen och därmed också alla individer inom gruppen.⁵⁶ Martin Reisingl och Ruth Wodak skriver att ut-gruppens handlingar och beteenden sällan beskrivs "by reference to external factors of communicative situation and historical, social, political and economic context, but primarily by pointing to alleged inherent and essential traits."⁵⁷ Exempel på denna stereotypisering går att finna i hur politiker från den ideologiska skalans ytterkanter traditionellt har kallat de som är kritiska gentemot deras politik för "höger-" respektive "vänster-etablissemanget".

⁵¹ Michael J. Lee. Considering Political Identity: Conservatives, Republicans and Donald Trump. *Rhetoric & Public Affairs*. vol. 20, nr. 4, 2017, 722

⁵² Lee 2017, 723

⁵³ Kenneth Burke. *The Rhetoric of Hitler's "Battle"*. Los Angeles: University of California, 1974, 193

⁵⁴ Roberts-Miller 2005, 462

⁵⁵ J. Eric Oliver & Wendy M. Rahn Rise of the Trumpenwolk: Populism in the 2016 Election. *The Annals of The American Academy*. vol. 667, 2016, 193

⁵⁶ Roberts-Miller 2005, 463

⁵⁷ Martin Reisingl & Ruth Wodak. *Discourse and discrimination: rhetorics of racism and antisemitism*. London: Routledge, 2001, 11

I demagogisk retorik är ofta begrepp som *Folket* och *Nationen* synonyma. Oliver och Rahn's forskning pekar på det paradoxala förhållandet mellan att nationalisterna å ena sidan i större utsträckning än andra identifierar sig som en del av "nationen" men å andra sidan ofta känner sig förbisedda av den elit eller de politiker som styr nationen.⁵⁸ Detta utnyttjas gärna av demagogen vars politiska persona ofta utger sig ofta för att representera en tyst majoritet av vanligt hederligt folk som svikits av en elit och/eller korrupta politiker och/eller högljudda minoriteter.⁵⁹ Det påstådda förtrycket från eliten och idén om att demagogen talar för folket är ett vanligt narrativ för att både rättfärdiga hans kontroversiella retorik och politik och även presentera den som det enda vettiga alternativet (Mer om detta i avsnitt 2.4.5 *Frälsaren*).⁶⁰

2.4.2. Hatet mot media

*The leader who dislikes the investigators is a potential tyrant.*⁶¹

Föraktet mot media löper som en röd tråd genom den demagogiska retorikens historia.⁶² Trots att denna topik mycket väl kunde ha placerats under någon av kategorierna *Syndabocker och gemensamma fiender* eller *Sanningar och lögnar* är hatet mot den fria pressen en sådan viktig strategi för demagogen att det förtjänar att nämnas i ett eget avsnitt. I ett demokratiskt samhälle är en av mediernas allra viktigaste uppgifter att granska makthavare, vilket naturligtvis står i direkt konflikt med demagogens önskan att inte bli ifrågasatt. James Ceaser hänvisar till ett fall av misstänkt demagogiskt förakt mot media som skedde under tidigt 1970-tal då dåvarande president Richard Nixon vägrade direkt kontakt med media och istället sände fram vicepresidenten Spiro Agnew för att attackera alla journalister som ifrågasatte Nixon och anklaga "the media elite and intellectuals" för att underminera nationen.⁶³ Samma retorik riktades mot medierna i Nazityskland som ständigt anklagades för ärekränkning av fören i och med att de påverkade människor att tänka fritt snarare än att slaviskt tänka som Hitler.⁶⁴ Jämförelsen syftar *inte* till att tillskriva Richard Nixon tituleringen demagog, och inte heller till att placera Nixon i samma kategori som Adolf Hitler. Exempelen syftar till att belysa att deras förakt mot media uttrycktes på liknande sätt.

⁵⁸ Oliver & Rahn 2016, 199

⁵⁹ Canovan 1999, 5

⁶⁰ Ibid, 3

⁶¹ Snyder 2017, 73

⁶² Roberts-Miller 2005, 473

⁶³ Ceaser 2007, 291

⁶⁴ Snyder 2017, 60

Hatet mot fria media kan kopplas till demagogens politiska persona som folkets sanna röst (läses i 2.4.1. *Den nationella identiteten*) i det hänseende att folket påstås ha förbisetts både av styrande politiker och den media som hen hävdar att dessa politiker sitter i samma båt som. I demagogens ögon utgör alltså fria media och opinionsbildning ett lika stort hot mot hens strävan efter oinskränkt inflytande som det politiska och ekonomiska etablissemanget.⁶⁵ Då medier bidrar till människors förståelse för omvärlden är den fria pressen per automatik demagogens fiende på samma sätt som korrupt media under dennes styre fungerar som ett vapen.

2.4.3. Syndabocker och gemensamma fiender

Demagogens framställning av den nationella identiteten är starkt bunden till den topik som utser syndabocker och gemensamma fiender. I samma ögonblick som identifikation uppstår i en grupp skapas parallellt en uppfattning om vilka som inte ingår i gruppen, och historiskt har beskyllningen och smutskastningen av utomstående "objekt" (individer eller grupper) varit en central del av demogers retorik.⁶⁶ Simultant med löften om den symboliska tillintetgörelsen av objektet/objekten utlovas stabilitet och säkerhet inom gruppen då den gemensamma fienden är ute ur bilden.⁶⁷ Tidigare i uppsatsen, under avsnitt 2.2. *Demagogi*, beskrevs demagogens relation till pathosargument grundade i känslorna avundsjuka, rädsla och hopp, och i konstruktionen av syndabocker och gemensamma fiender spelar avundsjuka en särskilt viktig roll då den ofta kopplas till påstådd demokratisk orättvisa. James Ceaser skriver att demagogen, genom att appellera på denna avundsjuka, söker skapa en känsla av "The people versus the powerful", vilket är ett vanligt förekommande ledmotiv i amerikansk politik.⁶⁸ Det offer/förövare-förhållande som ofrånkomligen uppstår ur lyckad demagogisk retorik berättar om en ut-grupp som är överlägsen den lidande in-gruppen vare sig detta konstruerade "dem" utgörs av invandrare, andra länder, ekonomisk elit eller politiskt etablissemang.⁶⁹ För demagogen är inte det viktigaste vem eller vilka som hatet riktas mot så länge dessa på ett eller annat sätt skiljer sig från in-gruppen.

Anledningen till hatet är inte heller av särskilt stor betydelse eftersom det är själva hatkänslan, känslan av att skulden till lidandet finns utanför in-gruppen, som ska bidra till ökad

⁶⁵ Canovan 1999, 3

⁶⁶ Gunn 2007, 10

⁶⁷ Roberts-Miller 2005, 462

⁶⁸ Ceaser 2007, 271

⁶⁹ Ruth Wodak & Bernhard Forchtner. Embattled Vienna 1683/2010: right-wing populism, collective memory and the fictionalisation of politics. *Visual Communication*. vol. 13, nr. 2, 2014, 238

identifikation hos det “vi” som demagogen reproducerar. Det som då händer, menar Oliver och Rahn, är att människors personliga problem kollektiviseras och förvandlas till klagomål för en hel grupp, vilket i förlängningen reducerar känslan av individuellt ansvar för situationen.⁷⁰ Strategin handlar alltså huvudsakligen om den enande effekten av hat vilket Patricia Roberts-Miller beskriver ofta leder till att “In demagoguery, outgroups are hated in various ways and for various reasons.”⁷¹

2.4.4. Sanning och lögn

Demagogens särskilda relation till sanning och lögn genomsyrar samtliga av de topiker som anges i detta teoriavsnitt, men eftersom att all den forskning som ligger till grund för denna uppsats konsekvent pekar mot den genomslagskraft som uppenbara lögnen och förnekelse av objektiva fakta kan ha så ägnas här ett särskilt avsnitt åt denna strategi. I Nazityskland indoktrinerades människor under 30- och 40-talen till att betrakta sanning som någonting subjektivt, överge de ambivalenta och obekväma känslor detta kunde frambringa och istället lita till tron på Adolf Hitlers närmast gudomliga dignitet och visdom.⁷² Timothy Snyder återger ett citat av en tysk arbetare som efter kriget ska ha sagt “understanding is useless, you have to have faith. I believe in the Führer”.⁷³ Inspirerad av författaren och förintelseöverlevaren Victor Klemperers dagböcker redogör Snyder vidare för hur demagogen dödar sanningen i fyra olika steg. Dessa är: 1. Genom rena lögnen och lek med siffror. 2. Genom ändlös upprepning av hatiska budskap och anklagelser, ironiskt nog ofta grundade i att andra far med osanning. 3. Genom löften om enkla lösningar på avancerade problem. Justin Gustainis menar att dessa löften alltid är “meaningless or unkeepable, designed primarily to increase [...] personal standing.”, vilket bekräftar det fjärde och sista steget.⁷⁴ 4. Genom att presentera sig själv som den enda som kan rädda situationen från katastrof, vilket gör att inställningen till huruvida någonting är sant eller falskt tenderar att hamna i andra rummet.⁷⁵ När sanningen har tappat sin betydelse byts fakta mot konspirationsteorier som på ett simpelt och polariserat vis beskriver verkligheten. I demagogens världsbild är den sanning som värdesätts mest den sanning som finns inneboende i vanligt folk snarare än den sanning

⁷⁰ Oliver & Rahn 2016, 192

⁷¹ Roberts-Miller 2005, 463

⁷² Snyder 2017, 68

⁷³ Ibid, 69

⁷⁴ Gustainis 1990, 156

⁷⁵ Snyder 2017, 66–68

som redogörs för av experter.⁷⁶ Snyder betonar de påföljder som sanningens död kan innebära för demokratin, och säger att “To abandon facts is to abandon freedom. If nothing is true, then no one can criticize power, because there is no basis upon which to do so. If nothing is true, then all is spectacle.”⁷⁷

2.4.5. Frälsaren

I framställningen av en tydligt definierad nationell identitet (“vi”) som står i konflikt med en eller flera lika tydligt avgränsade syndaböcker och gemensamma fiender (“dem”) finns ytterligare en fundamental komponent i demagogens narrativ, nämligen demagogen själv (“jag”). Den starka personkult som ofta omger demagogen kan förstås som det som Joshua Gunn kallar för “the love of a hysterical audience for an obsessive master”.⁷⁸ Han menar att demagogisk retorik har en unik förmåga att projicera människors begär och önsknings som kärlek till ledaren. Ett förslag på varför denna dyrkan förekommer går att finna hos Patricia Roberts-Millers. Hon skriver att avgudan av den egna gruppens ledare “enables members of the ingroup to take the moral high ground, because they see themselves as closer to God”.⁷⁹ Då demagogen positioneras som en typ av gudalik frälsare av sig själv och sina anhängare är det både lättare för hen själv att komma undan med sina ofta kontroversiella och irrationella utspel, men också närmare till hands för medlemmarna i in-gruppen att försvara sina åsikter och handlingar. Snyder skriver att “When faith descends from heaven to earth this way, no room remains for the small truths”, vilket återknyter till det fjärde och sista steget i hur sanningen dör från teoriavsnittet 2.4.4 *Sanning och lögn*.⁸⁰ Ytterligare en potentiell förklaring till personkulten kring demagogen går att finna i själva publiken. Roberts-Miller skriver om fenomenet “profetisk retorik” som är en helt grundläggande motivator för att engagera en närmast apatisk publik som känner sig missgynnad av det rådande systemet och styret. Demagogen lovar sin publik att, med hjälp av sin styrka och sin kärlek för folket, skapa ordning i kaoset. Just de särdrag som ofta kritiserats i demagogens retorik - känsla framför fakta, förenklingar och omkullkastande av normer - “are the qualities that make it effective for rousing the discouraged”.⁸¹

Demagogens förenklade svar på komplicerade politiska frågor uttrycks ofta genom

⁷⁶ Oliver & Rahn 2016, 190

⁷⁷ Snyder 2017, 65

⁷⁸ Gunn 2007, 11–12

⁷⁹ Roberts-Miller 2005, 463

⁸⁰ Snyder 2017, 68

⁸¹ Roberts-Miller 2005, 461

påståenden som vittnar om att det endast finns två valbara alternativ: demagogens förslag (som representerar in-gruppens intressen), eller något annat uppenbart korkat, opraktiskt och/eller skamligt förslag (till fördel för ut-gruppen).⁸² Om demagogen överhuvudtaget presenterar något av motståndarnas argument så är det alltid endast ett, och alltid det svagaste argumentet framställt på det allra svagaste sättet, som läggs fram. Detta krossas sedan av de många argument som demagogen förberett som motangrepp.⁸³ Förutom demagogens självporträttering som den enda som kan lösa situationen så är ytterligare en viktig strategi att positionera sig som ett unikt alternativ i sammanhanget. Genom att systematiskt bryta mot de konventioner och dekorum som traditionellt ingått i den politiska kontexten utstrålar demagogen en autenticitet som gör att hen sticker ut från de vanliga politikerna. Oliver och Rahn jämför denna strävan efter oordning med ett narrativ där en berusad gäst med dåligt uppförande “disrupts the normal dinner table, much to the discomfort, even alarm, of the usual patrons”.⁸⁴ Många forskare har pekat på de mycket starka band som finns mellan människors politiska identitet och politikers ethos och persona.⁸⁵ Om en person exempelvis kan spegla sin föraktfulla inställning till politiker och etablissemangen i figuren som säger sig representera hans intressen är sannolikheten stor att figuren har fått ytterligare en sympatisör.

2.4.6. Nostalg och återfödelse

Den sista av de sex topiker som beskrivs i detta kapitel handlar om hur demagogen kombinerar argument grundade i känslan av allting var bättre förr med löften om att allting ska återgå och förbli om hen får makten. Timothy Snyder, som skriver om fenomenet han kallar för “The politics of eternity”, menar att demagogens konstruktion av ett mytomspunnet förflutet tenderar att blockera människors förmåga att tänka sig en framtid som ser annorlunda ut än det felfria sagoland hen byggt i deras minnen.⁸⁶ Detta knyter an till den viktiga reaktionära dimension av demagogisk retorik som Patricia Roberts-Miller uppmärksammar i sin text. Hon skriver att demagogen ofta refererar till en tid “when identities and roles were stable and when there was perfect agreement.”⁸⁷ Till narrativet hör vidare berättelsen om hur ut-gruppen (den gemensamma fienden) förstörde den stabilitet och konsensus som förut rådde och förde med sig oenighet till den samstämmiga massan. Historiskt uttrycks denna typ av

⁸² Roberts-Miller 2005, 462

⁸³ Ibid, 468

⁸⁴ Oliver & Rahn 2016, 191

⁸⁵ Lee 2017, 721

⁸⁶ Snyder 2017, 123

⁸⁷ Roberts-Miller 2005, 473

nostalgisk argumentation ofta av invandringskritiska och nationalistiska politiker då de vill förbjuda människor med annan etnisk och/eller kulturell bakgrund att bosätta sig i landet och därigenom förvägra in-gruppen den idyll de tillskrivs rätten till. Demagogens konstruktion av ett idealiskt förflutet kan därför sammankopplas med hans konstruktion av den nationella identiteten. Nationen definieras av en slags medfödd värdighet vari det förflutna spelar en fundamental roll. Demagogen talar om vad nationen *har varit* och *är* snarare än vad den *kan bli*, vilket resulterar i att alla försök till förändring som inte är en tillbakagång till det som varit tenderar att förkastas som politik vars enda syfte är att förstöra nationens inbyggda värdighet. Politik blir således en polariserande fråga om gott och ont (för eller mot nationen) snarare än ett samtal om politiska sakfrågor. I den världsbild som demagogen presenterar är det alltid den gemensamma fienden som har direkt eller indirekt makt. Oavsett om denna fiende utgörs av politiker, ett politiskt korrekt etablissemang eller en religiös minoritet så följer den enkla lösningen alltid samma mönster, vilket redogörs för av Gustainis: Om makten tillfaller demagogen “he promises, the enemy will be destroyed and the audience will be redeemed”.⁸⁸ Ett historiskt exempel på denna frälsnings- och beständighets-retorik går att finna i Kenneth Burkes analys av Hitlers självbiografi *Mein Kampf* där han beskriver att känslan av framtidstro, grundad i en längtan efter en symbolisk återfödelse där det tredje riket var slutmålet, var ett av Führerns allra viktigaste strategier för att vinna sin publik.⁸⁹

3. Analysmaterial

Den topikanalys-metod som presenteras i avsnitt 2.4. *Demagogisk retorik* är i sig ett av uppsatsens resultat, och för att utforska modellens analytiska potential tillämpas den på ett tal hållet av president Donald Trump. Talet hölls i Pittsburgh den 10 mars 2018 i samband med den republikanske politikern Rick Saccones valmöte inför kommande kongressval.

Mycket av den retoriska forskning som tidigare undersökt Donald Trump har syftat till att granska hans valretorik genom att undersöka tal och debatter som skett innan han blev vald som president. Då förhållandevis lite forskning gjorts på Trump efter valsegern, avgränsas denna uppsats till att undersöka presidentens nuvarande retorik istället för valretorik. Kathleen Hall Jamieson menar att debattformatet är optimalt att undersöka för att få en så tydlig bild

⁸⁸ Gustainis 1990, 158

⁸⁹ Burke 1974, 203

som möjligt av en politiker, men då presidenten inte deltagit i några debatter efter valsegern var detta alternativ uteslutet och talet fick istället agera retorisk artefakt.⁹⁰

Det analyserade talet hölls under omständigheter där presidenten gavs möjlighet att presentera sina personliga åsikter utan att bli avbruten av debattmotståndare eller medier, och i ett sammanhang där han inte hölls tillbaka av de konventioner som presidentämbetet vissa gånger innebär. Detta var en förutsättning för att kunna genomföra en rättvis analys av Donald Trumps retorik. I och med att hans mest uppmärksammade och kontroversiella uttalanden sker i kontexter där han är förhållandevis frikopplad från presidentskapets tyglar hade ett alltför högtidligt tal inte varit representativt för den bild av Donald Trump som människor vanligen presenteras för i media. Talets retoriska situation har det amerikanska folket, snarare än det politiska etablissemanget, som publik. Då demagogisk retorik traditionellt adresserar folket över huvudet på den så kallade eliten var detta ytterligare en viktig förutsättning för valet av material.⁹¹

4. Analys och resultat

I detta kapitel kommer analysen av Donald Trumps tal att presenteras utifrån de topiker som redogjorts för under rubriken *2.4 Demagogisk retorik*. Under varje analysavsnitt följer en enskild analys av den specifika topik som behandlas. Varje avsnitt innehåller återkommande citat-hänvisningar till en transkribering av det analyserade talet, och tolkningar av vad dessa citat kan säga.

4.1. Trump - Den nationella identiteten

Donald Trumps tal bygger huvudsakligen kring tre tydligt definierade roller som står i relation till varandra och utifrån vilka han resonerar under i stort sett alla talets sekvenser. Dessa är: En tydligt definierad in-grupp som utgör ett "vi", han själv och den egna prestationen ("jag"), och "de andra" vars intressen och identitet skiljer sig avsevärt från de två första rollerna. I denna analysdel belyses Trumps framställande av den nationella identiteten i talet, vilken utgör fundamental del av den vi-känsla han söker skapa med sin publik. Presidenten gör flera gånger under talet klart att de ideala medborgare som han refererar till som "American patriots", "American worker" och "American people" utgörs av vissa

⁹⁰ Kathleen Hall Jamieson. "Television, Presidential Campaigns, and Debates" in *Presidential Debates: 1988 and Beyond*. *Congressional Quarterly Press*, 1987

⁹¹ Mral 2006, 240

människor och inte andra.⁹² Detta blir särskilt tydligt i det segment av talet där han talar om de utbredda problem med droghandel som finns i många av landets stora städer. “Knarklangarna” målas upp som en homogen ut-grupp utan inbördes åtskillnad, och Trump riktar sig till dessa utomstående när han säger “You’re gonna kill people, you’re killing our kids, they’re killing our kids, they’re killing our families, they’re killing our workers [...] and we have to do something”.⁹³ Uttalandet vittnar om en världsbild i vilken de många människor i USA som säljer droger inte ingår i definitionen av “det amerikanska folket”. Trump betonar att knarklangarna dödar *våra* barn, *våra* familjer, *våra* arbetare och att *vi* måste göra någonting, vilket definierar skillnaden mellan vilka som utgör ett amerikanskt “vi” och vilka som utgör ett fientligt “dem”. Presidenten föreslår att bidragen till så kallade “Sanctuary cities” (fristäder vars politiska ledare vägrar lämna ut människor till staten för deportering) ska upphöra “so we can save american life”.⁹⁴ Det går att tolka in två åsikter i uttalandet: 1. Människor i utsatta städer är inte amerikaner. 2. Dessa människor utsätter amerikaner för fara. Städerna, menar Trump, ska vara “safe havens for American people, not for American criminals” och än en gång presenteras en polariserad verklighet bestående av två grupper som utgörs av amerikanska medborgare respektive människor som vill förstöra för amerikanska medborgare.⁹⁵ I föregående del av talet står det klart att de som tillhör den amerikanska gemenskapen hotas av en utomstående destruktiv minoritet, men det framkommer också under flera tillfällen att hotet mot detta konstruerade “vi” kommer av globalisering. Handel med EU, frihandelsavtalet NAFTA och immigrationslagen DACA hör till de bestämmelser som Trump vill omförhandla eller avbryta för att “make a decent deal, a fair deal for the American worker, the American people.”⁹⁶ Återigen ställs kampen för den amerikanska medborgarens välbefinnande i kontrast till utomstående krafter som påstås verka för det motsatta. Trump cementerar intrycket av att det är han och hans anhängare (in-gruppen) som verkligen kämpar för nationen och folket genom att fastslå: “We stand on the shoulders of Patriots, who poured out their sweat and blood and tears”.⁹⁷

⁹² Factbase. *Speech: Donald Trump speaks at a Make America Great Again rally in Pennsylvania – March 10, 2018*. 2018, <https://factba.se/transcript/donald-trump-speech-rally-saccone-pennsylvania-march-10-2018> (Hämtad 2018-05-23)

⁹³ Ibid

⁹⁴ Ibid

⁹⁵ Ibid

⁹⁶ Ibid

⁹⁷ Ibid

4.2. Trump - Hatet mot media

Donald Trumps skepticism mot media är en vida känd och regelbundet omskriven företeelse som även går att känna igen vid flera tillfällen i det analyserade talet. Ordet "Fake" förekommer 10 gånger i talet och är varje gång anknutet till media i allmänhet eller till någon specifik mediekanal. Tidigt under talet pekar presidenten på pressläktaren och säger till tonerna av en buande publik: "a lot of bad people, lot of fake media, look at them. A lot of fake media, fake, fake media".⁹⁸ Ytterligare två gånger under talet pekar Trump sedan mot läktaren där medierna placerats och refererar till dem i termer av "a throng of these characters" och "many of these same characters that I see, I see those faces, I see those faces" varpå publiken återigen högljutt bekräftar presidentens missnöje.⁹⁹ Det fysiska utpekandet och uppmaningarna att titta på de medier som är på plats kan delvis förstås som ett sätt för Trump att tydliggöra vilka han menar. Istället för att publiken uttrycker sitt ogillande mot media i största allmänhet kan missnöjet således koncentreras på de fysiska representanter som befinner sig i lokalen och därför potentiellt känns mer autentiskt. När Trump dessutom återkommande använder ordet "characters" för att beskriva journalisterna på plats kan utpekandet också syfta till att ingen bör missa att få en titt på det skrattretande spektakel som han anser att media är. De tv-bolag som pekas ut som "fake news" under talet är CNN, MSNBC och NBC varav Trump riktar särskild avsky mot den sistnämnda. Kritiken mot NBC utgörs av en personlig vendetta som uppstått efter ett tv-program som Donald Trump lett på kanalen. Han säger "I did *The Apprentice* [...] gave him good ratings when they were absolutely dying and they did nothing but kill me".¹⁰⁰ Samma tendenser på hämnd går att se återkommande i talet. När han exempelvis återberättar hur politiska ledare hyllar honom adderar han "Nobody else is gonna say it, right?". I stort sett all kritik mot media under talet utgår från diverse personliga förolämpningar som Donald Trump tycker sig ha upplevt från olika medieaktörer. Förutom nämnda tv-bolag som återkommande kritiserats i talet så visar Trump sin avsmak mot "the failing New York Times" och mot den NBC-anställda nyhetsjournalisten Chuck Todd vars utseende snarare än journalistiska arbete kritiserats då han kallas för "Sleepy eyes Chuck Todd" och "a sleeping son of a bitch".¹⁰¹

⁹⁸ Factbase 2018

⁹⁹ Ibid

¹⁰⁰ Ibid

¹⁰¹ Ibid

4.3. Trump - Syndabockar

I de teoretiska texter som ligger till grund för denna uppsats görs ingen avgörande distinktion mellan demagogens beskyllande av syndabockar respektive gemensamma fiender. I analysen av Donald Trumps tal finns det däremot anledning att belysa de båda separat då de roller som de spelar för presidentens narrativ skiljer sig påfallande mycket åt. Detta avsnitt handlar om Trumps konstruerade syndabockar som, ofta på grund av sin påstådda inkompetens, dumhet och naivitet, försatt landet i en dålig situation. Syndabockarna i talet är alltså huvudsakligen den politiska eliten, de som presidenten kallar för “stupid politicians doing so pathetic”.¹⁰² Hans anklagande uttalanden om sina föregångare tenderar ofta att både redogöra för deras dumhet och parallellt argumentera för den egna skickligheten, exempelvis då han hänvisar till ett politiskt beslut som han har fått igenom och säger “We got it approved. They've been trying to approve it for 40 years”.¹⁰³ Skillnaden mellan naiv syndabock och illvillig fiende blir särskilt tydlig då Trump talar om handelsavtalet NAFTA och menar att Mexiko och Kanada “just outsmarted our politicians for decades and I don't mean Obama. I mean all of them”.¹⁰⁴ Han riktar sig alltså inte bara mot demokratiska presidenter, utan mot alla föregångare så långt tillbaka som Ronald Reagan. Han poängterar exempelvis att “Obama was driving you down”, “Clinton gave everything away”, Reagan var “not great on trade” och säger vidare med en stor portion sarkasm: “Bush, another great Republican. He got us into the middle east. That was great - We spent \$7 trillion”.¹⁰⁵ Trumps fördömande av all tidigare politik kan tolkas som ett sätt att understryka hur unik han är i jämförelse med alla föregångare.

Talets syndabockar utgörs inte bara av tidigare presidenter utan också av politiker ur det egna partiet som representerar presidentens och in-gruppens intressen. Även i denna kritik ställs syndabockens inkompetens (de republikanska kollegornas handlingsförklaming och dumhet) mot Trumps unika kunskap och problemlösningsförmåga. Under talet refererar Trump till ett samtal om kongressens oförmåga att få igenom skattereformer där en av dessa politiker ska ha sagt “Sir, I don't know, we just can't pass” varpå presidenten själv svarade “Well, what's the problem?” innan han presenterade sin enkla lösning på problemet.¹⁰⁶ Hans särställning i politiken fastslås återigen då kollegan som respons på Trumps lösning ska ha

¹⁰² Factbase 2018

¹⁰³ Ibid

¹⁰⁴ Ibid

¹⁰⁵ Ibid

¹⁰⁶ Ibid

sagt “You know, we never thought of this [...] Nobody ever thought of it”.¹⁰⁷ Under talet betonar Trump återkommande sin handlingsförmåga, och hur hans bakgrund som icke-politiker får saker att ske i Washington där politikerna vanligtvis “meet and they have a meal and they talk, talk, talk, talk”.¹⁰⁸

4.4. Trump - Gemensamma fiender

Det politiska etablissemanget och systemet är en övergripande fiende som Trump kritiserar i talet. Han säger: “Washington D.C., it got a lot of evil there, but we’re getting it out step by step. A lot of evil, a lot of bad people” och uttalandet vittnar om den viktiga skillnaden mellan politiska syndabocker och politiska fiender.¹⁰⁹ Syndabockarnas inkompetens och dumhet ligger till grund för historiska politiska snedsteg, men det finns en medveten ondska i fienden som Trump vill driva ut ur Washington.

En viktig del av den politiska fienden är Demokratiska partiet, som presidenten kallar för “the party of sanctuary cities”, vars huvudsakliga intresse påstås vara att skydda brottslingar.¹¹⁰ Precis som i Trumps kritik mot media så får också enskilda personer ur kategorin motta hans ogillande. Till tonerna av publikens jubel säger presidenten exempelvis vid ett tillfälle: “we have to defeat Nancy Pelosi and Maxine Waters, a very low IQ individual”.¹¹¹ Han anklagar “Pelosi’s party” för att vara fullt av oärliga politiker som fuskar med valdistrikt och regelbundet utlovar en sak men beslutar om en annan.¹¹² Den kritik av de politiska motståndarna som återkommer allra mest under talet gäller Demokraternas vilja att sätta käppar i hjulet för Trumps politiska förslag. Vid 15 olika tillfällen återkommer presidenten till deras påstådda tjurskallighet, och säger exempelvis ”They have no ideas, they have no ideas”.¹¹³ Trump ställer återkommande sin egen handlingskraft och medmänsklighet i kontrast till Demokraternas passivitet. Han säger “I want to help the farmers, and they don’t accept it” och “we have to build a wall, and the democrats are holding it back”, vilket sänder signaler om att han är den aktivt handlande medan motståndarna är medvetet icke-handlande.¹¹⁴ Demokraterna beskrivs endast som handlande när de vill beröva in-gruppen på deras

¹⁰⁷ Factbase 2018

¹⁰⁸ Ibid

¹⁰⁹ Ibid

¹¹⁰ Ibid

¹¹¹ Ibid

¹¹² Ibid

¹¹³ Ibid

¹¹⁴ Ibid

rättigheter och intressen. Trump hävdar att “they’re gonna take away [...] your tax cuts, they’re gonna take away your Second Amendment rights [...] they want to take it away from us” varpå publiken svarar med burop.¹¹⁵

Ytterligare fiender i Trumps nationalistiska narrativ är andra länder och deras intressen. Kritiken riktas specifikt mot länderna Nordkorea, Mexiko, Kanada och Kina, men allra starkast fördömande adresseras mot Europeiska Unionen vars hela existens förklaras av presidenten: “Why did they band together? To screw the United States on trade”.¹¹⁶ Trump påstår att tidigare regeringar (syndabockar) har fört ett alltför generöst handelssamarbete med EU vars tuffa och sluga politik “dödar” USA.¹¹⁷

I slutet av talet presenterar presidenten också landets kriminella, vilka han vid ett tillfälle under talet kallar för “animals”, som uppenbara gemensamma fiender som måste stoppas med handfasta medel.¹¹⁸ Ett av dessa medel utgörs av den mur mot söder som Trump länge har utlovat. Han förklarar att “we have to build a wall for people, for gangs, for drugs”, vilket sänder signaler om att de fiende-roller som gängvåld och droger spelar i presidentens retorik är starkt sammankopplade med invandrare från Mexiko.¹¹⁹

4.5. Trump - Sanning och lögn

Detta avsnitt kommer att presenteras utifrån teorin om sanningens död vilken redogörs för i teoriavsnittet 2.4.4. *Sanning och lögn*. Nedan presenteras i löpande text steg 1–3 varefter steg fyra presenteras i nästkommande analysavsnitt 4.6 *Trump - Frälsaren*.

Donald Trumps 1 timme och 12 minuter långa tal innehåller ett mycket stort antal påståenden om diverse händelser och statistik som omöjligen går att kategorisera som sanningar eller lögner utan ett enormt arbete med källkritik. Analysen visar däremot att presidenten för fram argument grundade i siffror som vid blotta åsynen kan framstå som diskutabla. Trump menar exempelvis att “A drug dealer will kill 2000, 3000, 5000 people during the course of his or her life [...] so you kill thousands of people and go to jail for 30 days”.¹²⁰ Statistiken föreslår alltså att det nationella genomsnittet är mellan 2000-5000 dödsfall per knarklangare och att det genomsnittliga straffet för dessa personer är en månad i

¹¹⁵ Factbase 2018

¹¹⁶ Ibid

¹¹⁷ Ibid

¹¹⁸ Ibid

¹¹⁹ Ibid

¹²⁰ Ibid

fängelse. Siffrorna tål att begrundas. Trumps tal bygger vidare till stora delar på en retorik som återkommande uttrycker förakt mot de grupper som han anser förstör för honom. Hatet mot de gemensamma fiender som konstrueras upprepas ofta flera gånger i talets olika sekvenser, och särskilt påfallande är anklagelserna mot media som presidenten anser vara lögnaktiga och skamlösa. Ordet “fake” blir ett slags mantra som regelbundet reproduceras av Trump för att beskriva medierna: “straight **fake** news. **Fake**. Horrible”, “**fake** as hell [...] Ugh. So **fake**, **fake** news”.¹²¹ Förenklingar, polariserande språk och uppenbara överdrifter genomsyrar varenda del av Donald Trumps tal, vilket implicit redogörs för i samtliga av uppsatsens analysdelar. Detta känns inte minst igen i avsnitt 4.4. *Trump – Gemensamma fiender* och Trumps sätt att beskriva att Washington är fullt av ondskefulla politiker, och att hans jobb helt enkelt är att kasta ut dem. Presidenten ställer systematiskt det politiska etablissemangets invecklade politik i kontrast till sina egna lösningar som påstås ligga helt i linje med vad “folket” vill ha. Vid ett tillfälle under talet förklarar Trump exempelvis att han vill utesluta ordet “reform” ur skattepolitiken eftersom det är ett krångligt ord: “people don’t know what reform means [...] people want tax cuts”.¹²² Samma simplificering syns i de samtal med andra länder som presidenten återkommande citerar under talet, såsom i förhandlingen om handelssamarbetet med EU då han ska ha sagt: “Open up your barriers, get rid of your tariffs and we’ll do this”.¹²³ Trump målar återkommande ut Demokratiska partiet som förkämpar för landets kriminella, och hans svar på deras påstått förlåtande politik är simpel: “if we catch a drug dealer, death penalty, that’s it”.¹²⁴

4.6. Trump - Frälsaren

Donald Trump spelar den mest framträdande rollen i Donald Trumps narrativ. Jag-perspektivet ges väldigt stort utrymme genom hela talet då presidenten refererar till sina egna bedrifter vid 52 separata tillfällen. Analysen visar att Trump söker skapa en bild av sig själv som utgår ifrån tre övergripande argument: 1. Han är den enda som kan lösa situationen. 2. Han är ett annorlunda alternativ i kontexten. 3. Han är en stor affärsman. Argumenten hänger förvisso ihop med varandra men är ändå relevanta att belysa separat för att skapa en tydligare bild av det “jag” som manifesteras i talet.

¹²¹ Factbase 2018

¹²² Ibid

¹²³ Ibid

¹²⁴ Ibid

Trump påpekar sin roll som den enda som kan rädda situationen från katastrof vid 35 olika tillfällen, vilket innebär att det är talets mest upprepade tema. Vid flera av dessa tillfällen ställer Trump de tidigare presidenternas (syndabockarnas) bleka regeringar i kontrast till sina egna bedrifter. Som svar på de personer som sagt att hans påstått lyckade Nordkorea-politik hade kunnat åstadkommas av alla dessa svarar Trump exempelvis: “Trust me, he [Obama] couldn’t have done that [...] neither would Bush and neither would Clinton [...] who else could do it? I mean honestly, who do you think?”.¹²⁵ Presidenten refererar till sina egna bedrifter som “a part of the textbook” och “All I do is good stuff”, och använder upprepade gånger hyperbol för att förstärka den retoriska effekten: “an incredible achievement”, “a massive thing to approve”.¹²⁶ Ord som “incredible” och “massive” betonar den exceptionella roll som Trump spelar i sammanhanget och den storslagna politik som ingen annan kunnat åstadkomma, vilket leder in på det andra argumentet.

Presidentens särprägel i den politiska kontexten poängteras på olika sätt i talet varav ett är genom upprepade genrebrott, det vill säga avsägande av de konventioner och dekorum som vanligtvis präglar ett presidenttal. Trumps genrebrott präglas av kontroversiella och humoristiska inslag, exempelvis då han vid ett tillfälle hänvisar till ett skämt som handlar om att han, precis som Kinas president Xi, vill bli president på livstid. Han säger “But I’m joking [...] Everybody there was laughing, everybody’s having a great time” och fördömer sedan de som kritiserade skämtet.¹²⁷ Detta skapar en verklighet där Trump är en omtyckt och avslappnad skämtare som är omgiven av paragrafryttare som inte förstår humor. Han skämtar också om att hans affärsmetoder liknar maffians och utför vid ett tillfälle ett parodiskt skådespel över hur vanliga presidenttal brukar se ut.¹²⁸ Trump avsäger sig rollen som politiker genom att återkommande referera till “the politicians” som en grupp där han inte är medlem och kallar vid ett tillfälle sig själv för “a non-politician”.¹²⁹

Donald Trump sticker ut från mängden eftersom han inte är politiker, utan en framgångsrik affärsman. Detta märks särskilt genom sättet som presidenten frekvent talar om pengar och affärsöverenskommelser. Han kallar exempelvis internationell bilhandel för “The big money item” och påstår att han kommer att ordna ett bra pris för byggandet av muren eftersom han “got all the big builders, the best ones in the world. I know the best builders”.¹³⁰

¹²⁵ Factbase 2018

¹²⁶ Ibid

¹²⁷ Ibid

¹²⁸ Ibid

¹²⁹ Ibid

¹³⁰ Ibid

Han påpekar hur hans otroliga fallenhet för att göra affärer kommer att rädda nationen och världen. I det planerade mötet med Nordkorea säger han “I may leave fast or we may sit down and make the greatest deal for the world” vilket föreslår att han själv sitter på de ultimata lösningarna och att det därför är upp till andra internationella aktörer att acceptera dem.¹³¹

4.7. Trump - Nostalgi och återfödelse

Argumentation som explicit grundas i känslor av nostalgi och längtan efter återfödelse används 10 gånger i presidentens tal, vilket innebär att det är en betydligt mindre förekommande topik än de som används mest frekvent (exempelvis *Frälsaren*). Donald Trump använder upprepat uttrycket “back” (sv. tillbaka) för att beskriva vad hans presidentskap innebär och kommer att innebära för folket. Han redogör för att företag strömmar tillbaka till landet efter att flyttat utomlands, och till publikens jubel förklarar han: “Steel is **back**. It’s going to be **back** to, steel is **back**, and aluminum is **back**, gonna be **back**” och “Your coal is coming **back**. Big, big, big, big, your steel is coming **back**, your steel is coming **back**. Those plants are going to be opening [...] But your steel is coming **back**. It’s all coming **back**”.¹³² Det går att urskilja likheter i presidentens mantra-lik användande av ordet “back” för att beskriva återfödelse respektive hans tillämpning av ordet “fake” för att beskriva media.

Trump refererar till sitt presidentskap som “this great American comeback” och betonar att det arbete som han utför syftar till att uträtta det som han sedan flera år har lovat, nämligen att “Make America great again”.¹³³ Denna användning av orden “comeback” och “again” beskriver en framtid som kommer att spegla en svunnen tid då det rådde stabilitet och allting var “great”. Samma romantiska återfödelse uttrycks då presidenten redogör för hur han kommer att ta itu med brottsligheten i städerna. Han säger: “We send these guys out and we liberate those towns. We liberate them [...] we liberate those towns and the people are cheering. It’s like a war. It’s like if you got liberated as a country”.¹³⁴ Trumps användning av verbet “befria” för att beskriva sin egen gärning sänder signaler om att människor i städerna är tillfångatagna av den gemensamma fienden. När fienden eliminerats och presidentens

¹³¹ Factbase 2018

¹³² Ibid

¹³³ Ibid

¹³⁴ Ibid

definition av “folket” befriats återgår och består fridfullheten eftersom han planerar att “Keep America great”.¹³⁵

5. Resultat

Detta kapitel innehåller två sammanfattande resultat. Under rubriken *Analysresultat* presenteras talets förhållande till demagogisk retorik och en sammanfattning av analysen, och under rubriken *Metodresultat* utvärderas topikanalysen.

5.1. Analysresultat

Uppsatsens andra forskningsfråga sökte svar på frågan om hur Donald Trumps retoriska uttryck kan förstås i ljuset av teorier om demagogisk retorik. Det råder inga tvivel om att retoriken i Donald Trumps tal speglar samtliga av analysmetodens demagogiska topiker, även om vissa känns igen mer än andra.

Analysen visar att den nationella identiteten är en central topik i den in-grupp som Donald Trump utgör tillsammans med de som han definierar som “amerikaner”. Denna tillskrivna grupptillhörighet blir särskilt tydlig då Trump återkommande betonar vilka som *inte* ingår i gemenskapen, exempelvis påståendena att kriminella dödar *våra* barn, andra länders handelspolitik dödar “oss” (USA) och Demokraterna försöker ta ifrån “oss” våra rättigheter som amerikaner.

Hatet mot media är ytterligare en topik som återkommande förekommer i Donald Trumps tal. Föraktet manifesteras huvudsakligen genom den upprepade anklagelsen att medierna är lögnaktiga, och samtliga av dessa anklagelser bottnar i att presidenten tycker sig ha blivit personligt förolämpad av de olika mediekanalerna och journalisterna som särskilt pekas ut under talet.

Konstruktionen av syndabockar och gemensamma fiender är en av de topiker som presidentens tal bygger mest kring. I Trumps tal står in-gruppens medlemmar och intressen alltid i konflikt till ut-gruppen som utgörs av dessa två kategorier. Skillnaden mellan syndabockar och gemensamma fiender i Trumps tal är viktig att betona. Då fienderna, som Demokratiska partiet, de kriminella och andra länder, tillskrivs en medvetenhet att konsekvent motarbeta in-gruppens intressen utgörs gruppen syndabockar istället av tidigare misslyckade presidenter och handlingsförlamade politiker som drivs av dumhet snarare än ondska.

¹³⁵ Factbase 2018

Syndabockarnas roll blir särskilt tydlig då Trump återkommande betonar att ingen föregångare har förstått hur saker och ting ska skötas.

Analysen visar att Trump presenterar argument utifrån siffror som inte tycks spegla verkligheten. Presidenten upprepar hatiska budskap, i synnerhet då han återkommande refererar till media som “lögnaktig”, och han ställer ständigt sin egen enkla politik i kontrast till den onödigt invecklade politik som han menar vanligtvis förs av det politiska etablissemanget. Analysen visar inte att Donald Trump presenterar rena lögner, men pekar mot att han tenderar att förenkla och överdriva genom hela talet.

Den demagogiska topik som känns igen allra mest i Donald Trumps tal är konstruktionen av frälsaren, vilket i det analyserade talet alltså är presidenten själv. Trump påstår sig slåss för in-gruppens intressen, och hävdar sin egen viktiga roll utifrån argumenten att han är den enda som kan lösa situationen, att han är ett annorlunda alternativ och att han är en framgångsrik affärsman. Han refererar upprepat till sina egna bedrifter i termer som “fantastiska” och “massiva”, och ställer dessa bragder i kontrast till tidigare presidenters påstådda misslyckanden.

Den topik som känns igen minst gånger i talet är den som gäller argument grundade i känslor av nostalgi och återfödelse, men dessa argument förekommer också vid upprepade tillfällen. Trump appellerar på nostalgi då han återkommande betonar uttrycket “back” (sv. tillbaka) för att beskriva att hans presidentskap kommer innebära att företag och industrier kommer tillbaka i bruk precis som förr. Återfödelsen sker då han påstår sig befria människor i storstäderna genom att rensa bort den gemensamma fienden som de kriminella utgör.

5.2. Metodresultat

Då syftet med topikanalysen av Donald Trumps tal var att undersöka presidentens förhållande till demagogisk retorik, och analysresultatet konsekvent pekar på att talet innehåller återkommande drag av samtliga analyserade topiker, dras två slutsatser: 1. Analysresultatet förtjänar att diskuteras, 2. Metoden har varit användbar. Ett särskilt intressant resultat av topikanalysen var sättet som de olika topikerna samspelade med varandra. Det blev inte sex separata analyser, utan *en* helhetsanalys där de olika topikernas perspektiv belystes och ställdes i relation till övriga under respektive analysdel. Donald Trumps sätt att måla ut sig själv som den ende som kan lösa situationen (*Frälsaren*) och komma med enkla lösningar på avancerade problem (*Sanning och lögn*) är relevant att diskutera då det ställs mot topiken som handlar om politiker som påstås ha drivit landet i fördärv (*Syndabockar*). För att kunna analysera den nationella identiteten krävs att man också undersöker vilka som utgör den ut-

grupp som *inte* räknas till den. Topikerna kan alltså tillsammans skapa en helhetsbild av det analyserade materialet som en analys av enskilda topiker inte skulle kunna göra. Denna helhetsbild möjliggör för en mer mångperspektivistisk tolkning både av den analyserade artefakten och av demagogisk retorik i allmänhet. Mot bakgrund av Per-Johan Ödmans resonemang kan man se topikerna som hermeneutiska pusselbitar ”vilka kan utnyttjas som delförklaringar av den mer omfattande bild vi försöker förstå”.¹³⁶

Analysresultatet av Donald Trumps tal visar att topiken som i denna uppsats kallats för Syndabockar och gemensamma fiender med fördel kunde delas upp i två separata kategorier. Presidentens konstruerade syndabockar respektive gemensamma fiender spelar viktiga och återkommande roller, men de bådas funktion i talet är helt olika. Detta är intressant givet att den tidigare forskning som legat till grund för topikanalysen inte uttalat någon märkbar distinktion mellan de båda. Denna enskilda talanalys kan inte påvisa att skillnaden mellan de båda topikerna alltid är så pass påtaglig men det är icke desto mindre en aspekt som är värd att ta i beaktning i framtida forskning om demagogisk retorik.

6. Diskussion

Detta diskussionskapitel består av fyra olika avsnitt vilka ämnar diskutera olika aspekter av arbetet i denna uppsats. Slutsatser av forskningen redogörs löpande i de olika diskussionsavsnitten och kommer därför inte att presenteras i ett separat kapitel. Det första diskussionsavsnittet belyser de kontextuella förutsättningar som historiskt har banat väg för demagoger, och speglar dessa mot den situation som råder i USA och som påverkat Donald Trumps framgångar. Avsnitt 6.2. *Påföljder för demokratin* kastar ljus på ett antal påföljder som demagogi och demagogisk retorik kan ha på det demokratiska samhället. Avsnitt 6.3. *Risker med forskning om demagogisk retorik* syftar till att problematisera den forskning som bedrivs i denna uppsats, och belyser ett antal etiska fallgropar som forskaren måste beakta. Det sista avsnittet, 6.4. *Möjligheter med forskning om demagogisk retorik*, slår an en mer positiv ton och argumenterar för den viktiga roll som forskning om demagogisk retorik, men också annan retorikforskning, spelar i kampen för att stärka det demokratiska samhället.

¹³⁶ Per-Johan Ödman. *Tolkning, förståelse, vetande: hermeneutik i teori och praktik*. 2., [omarb.] uppl. Stockholm: Norstedts akademiska förlag, 2007, 25

6.1. Kontext och omständigheter

*Life is political, not because the world cares about how you feel, but because the world reacts to what you do.*¹³⁷

En demagog uppstår inte ur tomma intet utan är alltid en produkt av en rad kontextuella omständigheter. För att föra diskussion om vilka påföljder som demagogisk retorik kan ha så krävs först en diskussion om de klimat som utgör grogrund för demagoger. I detta diskussionsavsnitt kommer några av de omständigheter och villkor som föregått Donald Trumps presidentskap att belysas.

Forskning om demagogi pekar konsekvent på att demagoger historiskt kommit till makten under instabila perioder som präglats av hat och rädsla.¹³⁸ När dessa känslor manifesteras både genom det politiska samtalet, den karismatiske annorlunda ledaren och människors oro är förutsättningarna för demagogens framfart goda. Oliver och Rahn betonar kontextens betydelse och menar att demagogen måste använda “the right rhetoric spoken by the right person to the right audience at the right time”.¹³⁹ Med facit i hand kan man dra slutsatsen att Trump, demagog eller ej, är ett resultat av just den kontext som hans presidentskap springer ur. En slutsats som också dragits av Naomi Klein som liknar Donald Trump vid ett Frankensteins monster, i det att han kan förstås som en ihopsydd produkt av en rad destruktiva samhällsliga omständigheter.¹⁴⁰ I Trumps framfart inom den amerikanska politiken finns ett antal sådana omständigheter som förtjänar att belysas särskilt.

I det amerikanska samhället har det länge funnits ett förakt mot den politiska eliten som under senare år växt sig allt starkare. I valet 2016 deltog, mer eller mindre framgångsrikt, Donald Trump och Bernie Sanders, två politiker från den politiska skalans ytterligheter (med amerikanska mått mätt) vars agendor på många sätt gick ut på att, med helt olika utgångspunkter, utmåla det politiska etablissemang som orsak till folkets lidande.¹⁴¹ Deras popularitet vittnar om ett polariserat politiskt klimat där de republikanska respektive demokratiska kärnorna drar allt längre ifrån varandra, vilket kan tolkas som en följd av att en betydande del av den amerikanska befolkningen känner sig marginaliserade av den styrande

¹³⁷ Snyder 2017, 33

¹³⁸ Roberts-Miller 2005, 472

¹³⁹ Oliver & Rahn 2016, 192

¹⁴⁰ Naomi Klein. *No Is Not Enough*. Pinguin Books Ltd. Ljudbok, 2017, 00:01:45

¹⁴¹ Appel 2018, 168

eliten.¹⁴² Klein menar att Trump både förkroppsligar och utnyttjar den anti-elitism som marginaliseringen, eller “the neoliberal status quo”, fört med sig.¹⁴³ Precis som folkstyren i antikens Grekland möttes av inre motsättningar på grund av orättvisor kan det samtida politikerföraktet i USA ses som ett resultat delvis orsakat av ekonomisk och social ojämlikhet i landet.

Det amerikanska tvåpartisystemet är en intressant aspekt att beakta i sammanhanget givet det starka inflytande som politisk identitet har i USA. Då Republikanska partiets väljare traditionellt tillhör den politiska identiteten *konservativa*, och Demokratiska partiets väljarbas vanligen utgörs av gruppen *liberaler*, menar Michael J. Lee att det är mer sannolikt att en politiker som utger sig för att vara konservativ öppet kritiserar Republikanska partiet snarare än det närmast otänkbara scenario där en medlem av partiet riktar kritik mot identiteten konservativa.¹⁴⁴ I det analyserade talet riktar Trump återkommande stark kritik mot det republikanska partiet vilket han ämnar städa upp i efter all tidigare röra. Appels forskning visar att Trumps valretorik på samma sätt syftade till att fördöma republikanerna och främja hans egen modifierade ideologi och “subversion of Republicanism”.¹⁴⁵ Då presidenten utger sig för att vara den som verkligen talar för den konservativa in-gruppen förstärker detta hans egen position samtidigt som det urholkar partiet han representerar. För många amerikaner förknippas konservatism mer med en livsstil och kultur, snarare än ett färdigt politiskt koncept och därför är det intressant att se hur presidenten appellerar till denna grupp.¹⁴⁶

Republikanska partiet har under 2000-talet härjats av en eskalerande identitetskris och politisk turbulens.¹⁴⁷ Lee menar att Trumps kritik av partiet och gestaltning av sig själv som räddare av konservativa värden därför kom i precis rätt tid för att trycka på rätt känslomässiga knappar hos den konservativa delen av befolkningen.¹⁴⁸ Genom att omdefiniera in-gruppens intressen och värderingar och samtidigt positionera sig själv som dess förkämpe signalerar Trump att han ensam representerar folkets sanna röst, vilket är en mycket vanlig företeelse i demagogisk retorik. Hans sätt att tillskriva folkets åsikter samma beviskraft som expertis sänder signaler till människor om att lita på sin egen magkänsla framför fakta. Exempel på detta går att känna igen i det analyserade talet, då Trump tillskriver människors känsla för

¹⁴² Oliver & Rahn 2016, 197

¹⁴³ Klein 2017, 03:48:10

¹⁴⁴ Lee 2017, 722

¹⁴⁵ Appel 2018, 166

¹⁴⁶ Lee 2017, 722

¹⁴⁷ Oliver & Rahn 2016, 202

¹⁴⁸ Lee 2017, 720

humor ett större värde än journalisters och övriga kritikers oro för hans kontroversiella skämt om att vilja bli “president for life”.¹⁴⁹

Då Donald Trump inför valet 2016 lyckats skapa identifikation med majoriteten av USA:s konservativa befolkning kokades hans frälsningsretorik ned till ett ultimatum styrt av konspirationsteorier som handlade om att valet var “a crossroads in the history of our civilization” och att en förlust skulle innebära att ingen konservativ reformist någonsin skulle tillåtas att bli president.¹⁵⁰ Detta polariserande språk känns igen i såväl all retorisk forskning om Trump som föregått denna uppsats som uppsatsens analys av hans tal i Pittsburgh. Hans retorik tycks alltid innefatta en knivskarp definition av vilka som utgör ett “vi” vilket parallellt skapar ett lika tydligt definierat “dem”. Trumps annorlunda stil gör honom till en genuin och autentisk man av folket vars språk saknar den högtravande politiska vokabulär som vanligen hörs i den politiska kontexten, och vars hela politiska väsen skiljer sig avsevärt från den politiska elit som länge föraktats av in-gruppen. Även i tidigare forskning förstärks den förändring som han fört in i det politiska finrummet, likväl som den geniala politik som han återkommande säger sig föra, av hans positionering som frälsare och hans “immediate dismissal of anyone else being able to do what he can and will.”¹⁵¹ För de många människor som tolkar presidenten bokstavligt kan hans profetiska retorik i kombination med hans närmast domedagslika ultimatum förstås som grunden till den personkult som kommit att omge Trumps politiska persona under de senaste åren. Personkulten kan också förstås som ett resultat av den personalisering och kommersialisering av politiken som Ruth Wodak och Bernhard Forchtner sett tendenser på. De menar att utvecklingen har suddat ut linjerna mellan politik, underhållning och kändiskultur, och öppnat dörren för kontroversiella politiker vars självpresentation pendlar mellan å ena sidan “a saviour of ‘the man and woman in the street’” och å andra sidan “self-presentations as ‘rich, famous and/or attractive’ (i.e. an ‘idol’)”.¹⁵² Givet Trumps långa bakgrund som tv-kändis samt hans förkärlek till att skapa rabalder är detta onekligen en intressant tanke.

Sammanfattningsvis kan konstateras att det går att lokalisera tre övergripande och starkt sammankopplade omständigheter som varit grundläggande för Donald Trumps framgångar: 1. Ett politiskt etablissemang och republikanskt parti som under en lång tid misslyckats med att inkludera vissa delar av den amerikanska befolkningen. 2. Ett folk som känner sig

¹⁴⁹ Factbase 2018

¹⁵⁰ Appel 2018, 163

¹⁵¹ Lawler McDonough 2018, 148

¹⁵² Wodak & Forchtner 2015, 238

missgynnade av den styrande eliten. 3. En politisk retorik som genom sina många olika uttryck tilltalat just de bortglömda och deras intressen.

6.2. Påföljder för demokratin

Demokrati kan vara ett skört system. Denna insikt poängteras i flera av de forskningstexter om demokrati som utgör grunden för denna uppsats, och belyses särskilt av 1900-talshistorikern Timothy Snyder. Snyder menar att det ibland finns en inbodd naivitet i det demokratiska samhället som leder till en överdriven tro på att demokratins murar är oförstörbara, och att människor därför tenderar att “see ourselves as a city on the hill, a stronghold of democracy, looking out for threats that come from abroad”.¹⁵³ Historien har upprepade gånger visat att hoten mot demokratiska samhällen kan uppstå även inifrån det egna samhället. Hitler och Mussolini är båda historiska skolboksexempel på inhemska demagoger och sedermera tyranner som dragit nytta av det demokratiska system som valt dem för att sedan störta detsamma. Naturligtvis kan man inte dra några definitiva slutsatser av dessa exempel då demokratier har fallit på många andra sätt än just genom demagoger på hemmaplan. Icke desto mindre är detta en viktig aspekt att belysa då man diskuterar demagogisk retorik och dess potentiella påföljder för demokratin.

Givet det analysresultat som presenteras i denna uppsats vore det förstås en uppenbar överdrift att påstå att Donald Trump är ute efter att störta USA:s demokrati. Talet innehåller däremot sekvenser som vittnar om att presidentens inställning till demokrati och yttrandefrihet förtjänar att undersökas vidare. Förutom att Trumps återkommande påhopp på media är ytterst anmärkningsvärda blir detta särskilt tydligt i de sekvenser då han kritiserar Demokratiska partiet för att rösta emot hans politik. Presidenten beskriver situationen: “the Democrats won't approve them, they obstruct, they delay, they do everything they can”.¹⁵⁴ Trots att presidenten är väl införstådd med att detta parti är hans politiska och ideologiska motståndare verkar han ändå uppenbart ursinnig över att Demokraterna konsekvent väljer att rösta emot den politik som Trump vill föra. Detta väcker frågan om huruvida presidenten verkligen fullt ut känner till vad demokrati innebär.

Den personfixering som mer och mer kommit att prägla politiken förtjänar också att belysas i diskussionen om demokrati och demagogi. Brigitte Mral betonar att framväxten och dyrkan av kontroversiella politiker från de ideologiska ytterkanterna tenderar att skapa ett

¹⁵³ Snyder 2017, 27

¹⁵⁴ Factbase 2018

exklusivt språkbruk som är mycket svårt att bemöta med traditionella debattmetoder.¹⁵⁵ Detta är intressant givet de retoriska uttryck som Trump ofta använder i politiken, där exempelvis orden “lögn” och “lögnaktig” används för att beskriva meningsmotståndare och deras åsikter snarare än att syfta till någonting som inte är förankrat i verkligheten. När de kontroversiella politikernas reproducering av olika ord och uttryck börjar återges i media har språkbruket sakta börjat anammas av en bredare massa vilket i förlängningen, och till dessa politikernas fördel, kan leda till en förändrad samhällslig doxa gällande det politiska samtalet. Snyder menar att dessa långsamma förändringar av attityder gentemot vissa företeelser spelar demagoger rakt i händerna och frambringa en passivitet hos människor, och en känsla av att “we are doing nothing more than going along with everyone else.”¹⁵⁶ Med detta sagt kan man fråga sig hur klokt det är av media att regelbundet återanvända Trumps populära uttryck “Fake news”. I och med att båda sidor använder uttrycket som tillbakakaka på den andres kritik kan orden sant och falskt långsamt förlora sina viktiga innebörder, vilket i förlängningen kan underminera vikten av den objektiva sanningen. En allmänt vedertagen inställning till vad som är sant och falskt är viktig för att ett konstruktivt politiskt samtal ska kunna äga rum, och ett konstruktivt politiskt samtal är i sin tur en viktig förutsättning för ett välmående demokratiskt samhälle. 1971 spådde den politiska teoretikern Hannah Arendt om en ljus framtid för sanningen i sin text *Lying in Politics* när hon skrev att “Under normal circumstances the liar is defeated by reality [...] even if he enlists the help of computers.”¹⁵⁷ En annan som 23 år tidigare förutspådde framtiden för sanningen och teknologin var George Orwell, då han i sin framtidsroman *1984* skildrade en betydligt mer pessimistisk framtid där “Fantasistatistiken fortsatte strömma fram genom teleskärmen”.¹⁵⁸ De båda framtidsvisionerna är intressanta att studera idag givet att det år 2018 regelbundet diskuteras att sanningen är hotad. I en tid då människor får mycket av sin kunskap från internet, och internet på många sätt präglas av så kallad post-sanning och trollfabriker, är Orwells fantasistatistik mycket träffande samtidigt som Arendts tankar kan ge en betydligt mer hoppfull framtidstro för sanningen och demokratin.

Då demagoger historiskt har tagit sig in i politikens finrum har ett omkullkastande av normerna för det demokratiska politiska samtalsklimatet ofta varit en påföljd. Patricia

¹⁵⁵ Mral 2006, 235

¹⁵⁶ Snyder 2017, 90

¹⁵⁷ Maria Popova. *Lying in Politics: Hanna Arendt on Deception, Self-Deception, and the Psychology of Defactualization*. *Brainpickings*. 2016. <https://www.brainpickings.org/2016/06/15/lying-in-politics-hannah-arendt/> (Hämtad 2018-05-22)

¹⁵⁸ George Orwell. *1984 (Nineteen Eighty Four)*. Svenska Ljud Classica. Ljudbok, 2013, 02:26:40

Roberts-Miller betonar att ett konstruktivt politiskt samtal förutsätter en acceptans för oenighet och en gemensam förståelse för ämnet som diskuteras. Demagoger tenderar att konsekvent bryta mot dessa regler bland annat genom att medvetet byta samtalsämnen och misstolka sina meningsmotståndare.¹⁵⁹ Denna företeelse går att finna många exempel på i det analyserade talet då Trump återkommande tillskriver de gemensamma fienderna en dold agenda som handlar om att ge sig på nationen, folket eller honom själv. Liknande taktiker har varit vanligt förekommande hos historiens mest namnkunniga demagoger, exempelvis Hitler som kallade sina motståndare för Tysklands fiender och Stalin som tillskrev kritiker ideologin Antikommunism. Roberts-Miller skriver att denna taktik traditionellt syftar till att konstruera en ut-grupp vars medlemmar är underordnade in-gruppens och därmed ovärdiga likabehandling.¹⁶⁰ Med detta sagt är det viktigt att betona att Trump och andra som uttrycker sig på detta vis inte automatiskt förtjänar att placeras i samma fack som Hitler eller Stalin, utan istället fokusera på att de retoriska strategierna tycks likna varandra.

6.3. Risker med forskning om demagogisk retorik

Forskning om demagogisk retorik är inte befriat från risker utan kräver hänsyn till en rad omständigheter och ett etiskt förhållningssätt till hur analysresultatet tolkas.

Brigitte Mral betonar att det inte går några vattentäta skott mellan en “god” retorik som verkar i demokratins tjänst respektive “dålig” retorik, vilken i denna uppsats kallas demagogisk retorik, som demokratins fiende.¹⁶¹ Inom amerikansk retorikforskning har man uppmärksammat två motsatta inställningar till demokrati som är relevanta att belysa i denna uppsats. Å ena sidan finns de som tror på och strävar efter rationella samtal om demokrati som förs av “förnuftiga och sanningssökande representanter”, tydligt inspirerade av Jürgen Habermas idé om *deliberativ demokrati*. Den andra inställningen, som kallats “post-modernt demokratiskt ethos” domineras av utgångspunkten att det inte existerar någon på förhand bestämd, gemensam och samhällelig sanning, utan att demokratin till sin natur måste tillåta många, även från normen avvikande, åsikter att få utrymme att synas och höras.¹⁶²

Förutsättningarna för ett politiskt samtal som främjar demokrati är alltså både att det präglas av ett antal konstruktiva regler och förhållningssätt men också att det tillåter åsikter och retorik av varierande slag. En uppenbar risk med att undersöka ett specifikt politiskt

¹⁵⁹ Roberts-Miller 2005, 470

¹⁶⁰ Ibid, 472

¹⁶¹ Mral 2006, 235

¹⁶² Ibid, 241

framträdande i ljuset av teorier om demagogisk retorik är således att det analyserade materialet mycket väl kan visa prov på en annorlunda typ av retorik som avviker från normen utan att för den sakens skull förtjäna att kategoriseras som demagogisk retorik. Denna uppsats visar att känslargumentation är helt central i demagogisk retorik, men det innebär förstås inte att det inte är oerhört viktigt också i legitim (demokratifrämjande) politisk retorik. Inte heller utpekande av syndabockar och gemensamma fiender, eller projektionen av en ut-grupp för att definiera en in-grupp, är på något vis unikt för demagogisk retorik. Den som forskar om demagogisk retorik måste därför ständigt ta frågan om vad som skiljer demagogisk retorik från annan politisk retorik i beaktning, och här kan demagogens förhållande till sanning och lögn fungera som en kompass. För att anknyta till det resonemang som presenteras i 2.2. *Demagogi* var Hitlers känsloladdade utspel mot judar inte demagogiska för att de var starkt präglade av känslor utan för att de byggde på konspirationsteorier och lögn. Joshua Gunn's forskning om demagogisk retorik belyser att ytterligare en fundamental skillnad mellan demagogisk retorik och legitim politisk retorik är demagogens sätt att måla ut sig själv som frälsare vilken frambringar personfixering och "the love of a hysterical audience for an obsessive master".¹⁶³ Även denna topik kan ses som starkt präglad av demagogens förhållande till sanning då publikens tilltro till ledaren kan överstiga vikten av objektiv sanning. Med detta sagt är inte heller politikerns vilja att skapa identifikation med sin publik på något vis en garant för demagogisk retorik. Till skillnad från legitima politiker presenterar demagogen sig själv som den enda som kan rädda situationen från en katastrof, och detta utgör en viktig distinktion mellan de båda.

Marnie Lawler McDonough menar att ökad förståelse av demagogisk retorik förutsätter att forskningen utförs på ett antal artefakter snarare än en enda, i syfte att se "how demagogic rhetoric can evolve over multiple texts".¹⁶⁴ Mot bakgrund av detta resonemang, och med hänsyn till den begränsade tid som arbetet med en kandidatuppsats erbjuder, används därför flera tidigare forskningstexter om Donald Trumps retorik (inte minst Lawler McDonoughs egen forskning) som ytterligare analyser att spegla uppsatsens forskning mot.

Vidare bör nämnas ytterligare en viktig aspekt gällande den tidigare forskning som ligger till grund för topikerna som utvecklats i denna uppsats. Metodologin med de sex topikerna är en produkt av ett antal forskningstexter som är skrivna av människor vars åsikter om demokrati och demagogi liknar varandra. Det vill säga forskare som uppenbarligen verkar

¹⁶³ Gunn 2007, 11–12

¹⁶⁴ Lawler McDonough 2018, 142

för ett politiskt klimat där demagoger saknar inflytande. Trots att denna uppsats delar inställningen, och söker skapa förståelse av demagogisk retorik för att främja demokratin, är det viktigt att ta i beaktning att den forskning som ligger till grund för uppsatsen är unisont skeptisk, och möjligen fördomsfull, mot denna typ av politiska retorik.

Ytterligare en intressant aspekt av forskning om demagogisk retorik är huruvida den primärt ska syfta till att öka förståelsen av konceptet demagogisk retorik eller om den ska syfta till att peka ut demagoger. Per-Johan Ödman belyser en viktig synvinkel gällande den hermeneutiska tolkningsprocessen i humanvetenskaplig forskning. Han menar att en text (eller ett tal) alltid säger mer än vad författaren (eller talaren) först avsåg att säga, vilket innebär att det bör vara texten som tolkas och inte författarens avsikter med den.¹⁶⁵ Då det överordnade syftet med denna uppsats är att utveckla teorin om demagogisk retorik syftar analysen av Donald Trumps tal till att testa metodologin på en person som ofta anklagas vara demagog. Huruvida tituleringen “demagog” är passande för att beskriva presidenten eller ej är, trots det anmärkningsvärda resultatet av analysen, inte en fråga som denna uppsats ämnar besvara. Med detta sagt ska inte uteslutas att metoden kan verka i andra syften i framtiden, men ändå bör en uppenbar risk nämnas. Genom att kategorisera politiker som någonting så negativt förknippat som “demagog” riskerar man att parallellt tillskriva den anklagades följare för att vara ovetande offer för manipulativ retorik, vilket knappast är konstruktivt om man vill verka för att omvända dem. Flera tidigare forskningstexter inom demagogisk retorik pekar på det faktum som James Ceaser summerar: “One man’s statesman [legitim politiker], after all, is another man’s demagogue”.¹⁶⁶ Att avgränsa forskningen om demagogisk retorik till en specifik benämning som “demagog” kan vara en förenkling av någonting som är långt mer komplext. I forskningen om Donald Trumps retorik kan det mest konstruktiva således vara att undersöka på vilka sätt hans uttryck förändrar människors syn på politik och politiker, och diskutera hur detta potentiellt normaliserar än mer kontroversiella politiker från den ideologiska ytterkanten. Kanske är det inte Donald Trump som är demagog, men kanske banar hans retorik väg för demagoger i framtiden.

Med hänsyn till alla dessa risker med forskning om demagogisk retorik kan man ställa sig frågan hur man med hjälp av retorik kan bidra till ökad förståelse av konceptet demagogi. Den metodologi som utvecklats i arbetet med denna uppsats föreslår inte några definitiva svar om demagogisk retorik, utan syftar till att belysa en rad karaktäristika i en särskild typ av

¹⁶⁵ Ödman 2007, 43–44

¹⁶⁶ Ceaser 2007, 259

politisk kommunikation för att öka förståelsen av den. Dessa karaktäristika, som i uppsatsen kallats för topiker, utgör tillsammans ett ramverk vars kollektiva betydelse snarare än separata innehåll kan säga någonting om demagogisk retorik som i förlängningen kan gynna demokratin och samhället.

6.4. Möjligheter med forskning om demagogisk retorik

Det demokratiska samhället befinner sig mitt i ett förändringens och transparensens tidevarv. James Ceaser menar att det politiska klimatet under de senaste årtiondena, som särskilt präglats av utvecklingen av internet, paradoxalt nog har kommit att mer likna det klimat som rådde i antikens Grekland än det som existerat under 1900-talet.¹⁶⁷ Vi ser idag hur politiker kommer allt närmare folket genom diverse sociala medier och hur talet som medium har fått en renässans i och med video-webbplatser som youtube. Denna ökade transparens tenderar att parallellt leda till ökad personfixering i politiken, vilket i sin tur innebär att människor värderar identifikation med politikern bakom orden högre än själva orden (politiken). Idag vilar inte det politiska samtalet mellan olika politiska framträdanden och uttalanden. Det är en ständigt pågående och interaktiv process. När Donald Trump hållit ett tal bestående av hans karaktäristiska påhopp av diverse fiender publicerar en uppsjö av mediekanaler omgående sina tolkningar av presidentens uttalanden. Kritik som lika omgående kan kritiseras av Trump genom hans sociala medier-kanaler. Det maktkritiska monopol som historiskt gett journalister företräde att tolka politiker har börjat suddas ut då politiska aktörer skapar sina egna subjektiva medier. För att ytterligare skapa förståelse för denna relativt nya form politiska samtal krävs forskning om retorik i allmänhet och politisk retorik i synnerhet. Behovet har kanske aldrig varit större.

Historien vittnar om hur de imaginära beskyddande väggarna i den tillika imaginära demokratiska högborgen gett vika för demagoger. Ökad förståelse av demagogisk retorik är en förutsättning för att skydda det demokratiska samhället i dessa stormiga tider. Kenneth Burke motiverade sin forskning om Adolf Hitlers retorik på följande eleganta vis: "let us try also to discover what kind of 'medicine' this medicine-man has concocted, that we may know, with greater accuracy, exactly what to guard against, if we are to forestall the concocting of similar medicine in America."¹⁶⁸ Hans ord är lika aktuella idag. År 2018 innehas presidentämbetet i världens mäktigaste land av en man som regelbundet anklagas för

¹⁶⁷ Ceaser 2007, 280

¹⁶⁸ Burke 1974, 191

att vara demagog. Detta bör ses som en väckarklocka för en rad olika vetenskapsområden (inte minst retorik) om att det nu är viktigare än på mycket länge att bedriva forskning om demokrati och demagogi.

Referenser

Appel, Edward C. Burlesque, Tragedy, and a (Potentially) “Yuuuge” “Breaking of a Frame”: Donald Trump’s Rhetoric as “Early Warning”? *Communication Quarterly*. vol. 66. nr. 2, 2018: 157–175

Aristoteles. *Retoriken*, 1:a utgåvan, 2:a upplagan. Ödåkra: Retorikförlaget, 2012

Burke, Kenneth. *The Rhetoric of Hitler’s ”Battle”*. Los Angeles: University of California, 1974

Canovan, Margaret. Trust the People! Populism and the Two Faces of Democracy. *Political Studies*, vol. 47, nr 1, 1999: 2–16

Ceaser, James W. Demagoguery, Statesmanship, and The American Presidency. *Critical Review*. vol. 19 nr. 2, 2007: 257–298

Gunn, Joshua. Hystericizing Huey: Emotional Appeals, Desire, and the Psychodynamics of Demagoguery. *Western Journal of Communication*. vol. 71. nr. 1, 2007: 1–27

Gustainis, J. Justin. Demagoguery and Political Rhetoric: A Review of the Literature. *Rhetoric Society Quarterly*. vol. 20, 1990

Hogan, J. Michael & Tell, Dave. Demagoguery and Democratic Deliberation: The search for Rules of Discursive Engagement. *Rhetoric & Public Affairs*. vol. 9. nr. 3, 2006: 479–487

Jackson, David. Trump’s rhetoric is harsher than previous nominees. *USA Today*. 2016-06-23. <https://eu.usatoday.com/story/news/politics/elections/2016/06/23/donald-trump-hillary-clinton-rhetoric/86293780/> (Hämtad 2018-05-22)

Jamieson, Kathleen Hall. “Television, Presidential Campaigns, and Debates” in Presidential Debates: 1988 and Beyond. *Congressional Quarterly Press*, 1987

Kjeldsen, Jens Elmelund. *Retorik idag: Introduktion till modern retorikteori*. Lund: Studentlitteratur, 2013

Klein, Naomi. *No Is Not Enough*. Penguin Books Ltd. Ljudbok, 2017

Lawler McDonough, Marnie. The Evolution of Demagoguery: An Updated Understanding of Demagogic Rhetoric as Interactive and Ongoing. *Communication Quarterly*. vol. 66. nr. 2 (2018): 138–156

Lee, Michael J. Considering Political Identity: Conservatives, Republicans and Donald Trump. *Rhetoric & Public Affairs*. vol. 20. nr. 4, 2017: 719–730

Lindqvist Grinde, Janne. *Klassisk retorik för vår tid*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur, 2008

Lomas, Charles W. The Rhetoric of Demagoguery. *Western Speech*, vol. 25, nr. 3, 1961

Masugi, Ken. *Understanding Democracy in America*. Recorded Books. Ljudbok, 2013

Mehrens, Patrik. Fettkriget – En topikanalys. I: *Retorisk kritik. Teori och metod i retorisk*

- analys*. Red. av Fischer, Otto, Mehrens, Patrik och Viklund, Jon. Ödåkra: Retorikförlaget, 2014
- Mral, Brigitte. Retorik - demokratins förutsättning eller fiende? i: *Om demokratins villkor: 2*. Red. av Ahlberg, Jenny. Örebro: Örebro universitet, 2006
- Müller, Jan-Werner. *What is Populism?* Pinguin Books Ltd, 2017
- Oliver, J. Eric & Rahn, Wendy M. Rise of the Trumpenvolk: Populism in the 2016 Election. *The Annals of The American Academy*. vol. 667, 2016: 189–206
- Orwell, George. *1984 (Nineteen Eighty Four)*. Svenska Ljud Classica. Ljudbok, 2013
- Popova, Maria. Lying in Politics: Hannah Arendt on Deception, Self-Deception, and the Psychology of Defactualization. *Brainpickings*. 2016.
<https://www.brainpickings.org/2016/06/15/lying-in-politics-hannah-arendt/> (Hämtad 2018-05-22)
- Reisigl, Martin och Wodak, Ruth. *Discourse and discrimination: rhetorics of racism and antisemitism*. London: Routledge, 2001
- Roberts-Miller, Patricia. Characteristics of Demagoguery. *Patriciarobertsmiller.com*.
<http://www.patriciarobertsmiller.com/characteristics-of-demagoguery/> (Hämtad 2018-06-06)
- Roberts-Miller, Patricia. Democracy, Demagoguery, and Critical Rhetoric. *Rhetoric & Public Affairs*. vol. 8, nr 3, 2005: 459–476
- Snyder, Timothy. *On Tyranny: Twenty lessons from the twentieth century*. London: The Bodley Head, 2017
- Taylor, Jeff. *Politics on a Human Scale: The American Tradition of Decentralism*. Lexington Books, 2013
- Tyrann. *Svenska Akademiens Ordbok*. 2010. http://www.saob.se/artikel/?unik=T_3463-0035.Bsco&pz=5 (Hämtad 2018-05-22)
- Factbase. *Speech: Donald Trump speaks at a Make America Great Again rally in Pennsylvania – March 10, 2018*. 2018, <https://factba.se/transcript/donald-trump-speech-rally-saccone-pennsylvania-march-10-2018> (Hämtad 2018-05-23)
- Stromberg, Stephen. In his acceptance speech, Trump displays his demagoguery. *Washington Post*. 2016-07-22. https://www.washingtonpost.com/blogs/post-partisan/wp/2016/07/22/in-his-acceptance-speech-trump-displays-his-demagoguery/?utm_term=.406c5a787392 (Hämtad 2018-05-22)
- Wodak, Ruth & Forchtner, Bernhard. Embattled Vienna 1683/2010: right-wing populism, collective memory and the fictionalisation of politics. *Visual Communication*, vol. 13, nr 2, 2014
- Wolrath Söderberg, Maria. *Topos som meningsskapare: retorikens topiska perspektiv på tänkande och lärande genom argumentation*. Ödåkra: Retorikförlaget, 2012

Ödman, Per-Johan. *Tolkning, förståelse, vetande: hermeneutik i teori och praktik. 2.*,
[omarb.]. uppl. Stockholm: Norstedts akademiska förlag, 2007